संस्कृत अव्यय कोश

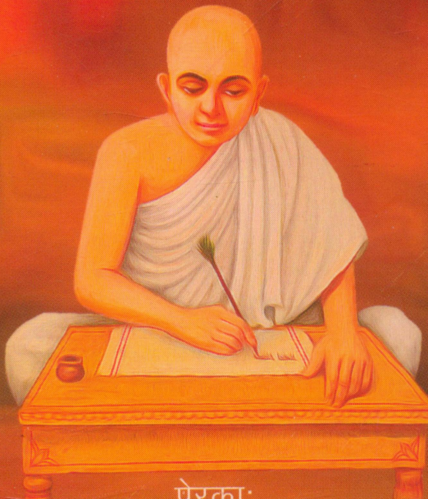

प्रेरकाः

आचार्य विजयहंसकीर्तिसूरीश्वराः

સમર્પણમ્

આમરણાન્ત જેમના વૈરાગ્ય અને શાસનદાઝનો **વ્યય** થયો ન હતો...

જેઓ જૈનશાસનના શત્રુઓનો **વ્યય** કરવામાં સદા તત્પર હતા...

જેઓ સતત સંસારના **વ્યય** સ્વભાવવાળા પર્યાયો છોડીને શાશ્વત **અવ્યય** સ્વભાવને ઝંખતા હતા...

એવા પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ યુગપ્રધાન આચાર્યસમ

પંન્યાસ ચન્દ્રશેખરવિજયજીના કરકમલમાં

સાદર સમર્પણ

નમોઽસ્તુ તસ્મૈ જિનશાસનાય
પ્રેમ-ભુવનભાનુ-જયઘોષ-રાજેન્દ્રસૂરિ-ચન્દ્રશેખરવિજયસદ્‌ગુરુભ્યો નમઃ

સંસ્કૃત અવ્યય કોશ

પ્રેરક

આચાર્ય વિજયહંસકીર્તિસૂરીશ્વરજી મહારાજા

પ્રકાશક

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ

પુસ્તક : સંસ્કૃત અવ્યય કોશ

પૃષ્ઠ : ૭૧

ભાષા : સંસ્કૃત-ગુજરાતી

નકલ : ૫૦૦ આવૃત્તિ : પ્રથમ

પ્રકાશન વર્ષ : વિક્રમ સંવત ૨૦૭૬, ધનતેરસ

દિવ્યકૃપા : સિદ્ધાન્તમહોદધિ પૂ. પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજા,
વર્ધમાનતપોનિધિ
પૂ. ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજા
યુગપ્રધાન આચાર્યસમ પંન્યાસ
ચન્દ્રશેખરવિજયજી મહારાજા

પ્રેરક : સંસ્કારશિલ્પી પૂ. હંસકીર્તિસૂરીશ્વરજી મહારાજા

શુભાશિષ : પ્રશાંતમૂર્તિ પૂ. રાજેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા
શાસનપ્રભાવક પંન્યાસ પદ્મદર્શનવિજયજી મ.સા.

સંકલક : મુનિ પ્રેમદર્શન વિજય

પ્રકાશક : કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ
એ-૧૦૨, ચન્દનબાળા કોમ્પલેક્ષ,
આનંદનગર પો.ઓ. પાસે, ભઠ્ઠા, પાલડી,
અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬

પ્રાપ્તિસ્થાન : તપોવન સંસ્કારપીઠ
પો. સુઘડ-વાયા-ચાંદખેડા
મુ. અમીયાપુર
તા.જી. ગાંધીનગર-૩૮૨૪૨૪
મો.નં. ૯૭૨૩૮ ૮૭૨૫૫

JSBN
KAMAL0001

પ્રાસ્તાવિકમ્

ભાષાની દૃષ્ટિએ સંસ્કૃતની તોલે દુનિયાની બીજી કોઈ જ ભાષા આવી શકે તેમ નથી. સંસ્કૃત ભાષા ખરેખર પોતાનાં નામ પ્રમાણે ગુણ ધરાવે છે. એટલે કે સંસ્કૃત ખરેખર પોતાનાં નામ પ્રમાણે ગુણ ધરાવે છે. એટલે કે સંસ્કૃત ખરેખર સંસ્કૃત (=સંસ્કાર કરાયેલ છે.) અહીં એક-એક ધાતુઓ અને શબ્દોનાં તે-તે સંદર્ભોમાં અનેક અર્થો સંભવે છે.

धातूनां शब्दानां अनेकार्थाः ।

ઘણીવાર એવું બને છે કે, અભ્યાસુ વ્યક્તિઓ-જે-તે શબ્દનાં એક-બે પ્રચલિત અર્થોને તેઓ જાણતાં હોય છે તે અર્થો તે – તે સંદર્ભમાં સુયોગ્ય રીતે બેસતાં નથી. માટે મુંઝવણનો અનુભવ કરતાં હોય છે. એનાં સ્થાને જો અભ્યાસુ આત્માઓ તે-તે શબ્દાદિનાં અનેક અર્થોને જાણતાં હોય તો તેમાંથી સુયોગ્ય અર્થને પ્રસ્તુત સંદર્ભમાં જોડીને સાચા અર્થબોધને પામી શકે.

अत्र, अधस्, अधुना

જેવા અવ્યવોનાં તથા શબ્દની પૂર્વે **अधि, उप** કે **परि** જેવાં ઉપસર્ગો લગાડીને બનતાં અવ્યયીભાવ સમાસનાં અર્થોને અભ્યાસુવર્ગ સુસ્પષ્ટ રીતે સમજી શકે અને તેનાં દ્વારા સુયોગ્ય શાસ્ત્રાર્થને જાણી શકે તે માટે આત્મકલ્યાણર્થી આત્માનાં હિતાર્થે આ સંકલન કરાયું છે.

આ પુસ્તિકામાં "શબ્દરત્નમહોદધિ" ગ્રંથના આધારે શાસ્ત્રવાંચનમાં ઉપયોગી ઘણા અવ્યયોને અને શકયતઃ તેના તમામ અર્થોને સમાવી લેવાય તે રીતે પ્રયત્ન કર્યો છે. છતાંય કેટલાંક અવ્યોયોનો અને તે-તે અવ્યયનાં

કેટલાંક અર્થોનો સમાવેશ આમાં ન થઈ શક્યો હોય. પણ છતાંય મને એટલી તો ચોકકસ આશા છે કે અભ્યાસુ આત્મા પોતાનાં અધ્યયન દરમ્યાન આ સંકલન દ્વારા ઘણો ખરો સંતોષ પામી શકશે.

આમાં સંકલિત અવ્યયોનાં સદુપયોગ દ્વારા સત્શાસ્ત્રોનાં સુયોગ્ય બોધને પામીને ભવ્યજીવો અવ્યયસ્થાન (સિદ્ધિગતિ)ને પામે તેવી પ્રભુને પ્રાર્થના.

અજ્ઞાન – અનુપયોગથી જે કોઈ ભૂલ થઈ હોય તેની ત્રિવિધે-ત્રિવિધે ક્ષમાયાચના...

મિચ્છામિ દુક્કડમ્

આ. ભવ્યકીર્તીસૂરીશ્વરજીના
શિષ્ય
મુનિ મહર્ષિવિજયજી
તપોવન, અમીયાપુર

સંસ્કૃત અવ્યય કોશ

अ	સંબોધન, નિષેધ, થોડું, અભાવ, અધિક્ષેપ, અનુકંપા.
अंशांशि	ભાગેભાગ, અંશ મુજબ.
अकस्मात्	એકાએક, અચાનક, અકસ્માત્.
अकामतस्	ઇચ્છા વિનાનું, અનિચ્છાથી.
अकालिकम्	અચાનક.
अकृत्वा	ન કરીને
अक्लीबम्	પૂરેપૂરું, સત્યતાની સાથે, નિર્ભયતાથી, ડર્યા વિના.
अक्षपरि	પાસાની રમતમાં થયેલો પરાજય.
अक्षरशस्	અક્ષરેઅક્ષર, એકેક અક્ષરને લઈને.
अग्निवत्	અગ્નિતુલ્ય, અગ્નિની પત્નિ.
अग्निसात्	અગ્નિની સ્થિતિ સુધી, (આનો પ્રયોગ સમસ્ત પદમાં "**कृ**" ધાતુની સાથે કરાય છે.)
अग्रतस्	આગળથી, પ્રથમથી, હાજરીમાં.
अघोस्	સંબોધનમાં વપરાતો અવ્યય.
अङ्ग	સંબોધન અર્થમાં, ઠીક ઠીક શ્રીમાન્, નિઃસંદેહ, સાચું, હા. **किम्** સાથે કેટલુ ઓછુ ? કેટલું બધુ ? અર્થમાં
अचिरस्य	થોડા કાળમાં.
अचिरात्	થોડા કાળમાં
अचिराय	થોડા કાળમાં, શીઘ્ર.
अचिरेण	થોડા કાળમાં શીઘ્ર.
अच्चिरम्	જલદી, તત્કાળ.
अच्छ	સમ્મુખ, પાસે, રૂબરૂ, પ્રાપ્તિના ભાવને બતાવનારું અવ્યય.

अञ्जसा	જલ્દીથી, શીઘ્રતાથી, તુરત, વ્યાજબી, અનાયાસે, ઉચિત રીતે.
अट्टट्ट	ઘણું ઊંચે.
अतदर्हम्	અનુચિતરૂપે, અનધિકૃતરૂપે.
अतर्कित	અણધાર્યું, ઓચિંતું અણચિંતવ્યું.
अतसू	એથી, એ માટે, એટલા માટે, અહીંથી, પરિણામે, હવેથી અગર આ સ્થાનથી.
अति	પૂજા, ઉત્કર્ષ, અતિક્રમવું અત્યંત, બહુ, અધિક, અતિશય.
अतिकल्य	પ્રભાત કાળે, વહેલી સવારે.
अतितमाम्	અત્યંત, ઊંચે.
अतितराम्	અત્યંત, ઉચ્ચતર.
अतिनिद्र	નિદ્રાને અયોગ્ય સમય.
अतिप्रगे	અત્યંત પ્રાતઃકાળ, પરોઢ.
अतिमर्याद	હદ ઉપરાંત, બેહદ.
अतिमात्रशस्	ઘણું ઘણું, અત્યંત અત્યંત.
अतिवेल	અત્યંત, અધિક, નકામું, સીમા વિનાનું, અત્યધિકતાથી, ઋતુ વિનાનું.
अतिसायम्	સાયંકાળ સમીપનો કાળ.
अतीव	ઘણું જ, બહુ, ખૂબ, અત્યંત, અધિક.
अत्	આશ્ચર્ય, અદ્ભુત.
अत्तवे	ખાવાને, ભક્ષણ કરવાને.
अत्यन्त	નાશ રહિત, અમાપ, ઘણું વધારે, હમેશાં માટે, આજીવન.
अत्यन्तिक	અત્યંત પાસે.

अत्यर्थ	વસ્તુનો અભાવ.
अत्याचार	આચારનું ઉલ્લંઘન.
अत्याधान	અગ્નયાધાનનો ત્યાગ કરવો.
अत्यूमशा	એક પ્રકારનો અનુકરણ શબ્દ, હિંસા કરવી.
अत्यूह	તર્ક વિતર્કનો અભાવ.
अत्र	અહીં, આ સ્થાને, આમાં, એમાં, આ વિષયમાં, આ બાબતે, આ સંબંધે.
अथ	હવે, અહિં, આરંભ, મંગલસૂચક શબ્દ, આનન્તર્ય, પ્રકરણ વિકલ્પ, પ્રશ્ન, પક્ષાંતર બતાવનાર, સમુચ્ચય, ત્યારે, તે પછી, વસ્તુતઃ **अथ** નો અર્થ મંગળ નથી છતા આ શબ્દનો કેવળ ઉચ્ચાર કે સાંભળવું મંગલસૂચક મનાય છે. કેમકે આ શબ્દ બ્રહ્માના મુખથી નીકળ્યો છે તેમ મનાય છે.
अथकिम्	સામા માણસે કહેલું પોતાને કબૂલ છે એમ દર્શાવવા માટે વપરાતો અવ્યય, હા એમ જ, ખરેખર એમ જ.
अथवा	પક્ષાન્તર, અથવા, કે, અધિક્તર, કેમ, કદાચિત્.
अथो	**अथ** શબ્દ જુઓ
अद्धा	ખરેખર, સાચું, યથાર્થ, અતિશય, સાક્ષાત્કાર, સ્પષ્ટ, નક્કી
अद्य	આજ
अद्यप्रभृति	આજથી, આ દિવસથી લઈને.
अद्यापि	હજુ પણ, આજ સુધી, અત્યારે નહીં, આજથી લઈને.
अधरतस्	નીચે, તળે, તળિયે.
अधरस्तात्	નીચે, તળે, તળિયે, નીચેના ભાગમાં.
अधरात्	નીચે, તળિયે, દક્ષિણ દિશામાં.

अधरेण	નીચે, તળિયે, પાસેની દક્ષિણ દિશા, પાસેનો દક્ષિણ દેશ.
अधरेद्युस्	આવતીકાલે, પૂર્વના પરમ દિવસે.
अधस्	નીચે, તળિયે, નરકના ભાગમાં અગર નિમ્ન પ્રદેશોમાં ("अध" શબ્દનો અર્થ કર્તૃકારક થાય છે.)
अधस्तराम्	ઘણું નીચે.
अधि	ઐશ્વર્યપણું, અધિકાર, ઊંચે, ઉપર, સ્વપણું, અતિશયપણું, અને અધિકપણું બતાવનાર ઉપસર્ગ.
अधिकर्मन्	કર્મ ઉપર, કર્મમાં.
अधिकाम/ अधिकाम्	અભિલાષમાં, અભિલાષને લીધે.
अधिकृत्य	ઉલ્લેખ કરીને, વિષયમાં, સંબંધમાં.
अधिगव	ગાય બળદમાં અથવા ગાય બળદ ઉપર.
अधिगुण	ગુણો વિષે, ગુણોમાં.
अधिज्योतिष	સૂર્ય, તારા વગેરે જ્યોતિષ્કને લઈને, જ્યોતિષમાં.
अधिदन्त	દાંતમાં, દાંત વિષે.
अधिदेव	દેવમાં,
अधिपुरुष	પરમેશ્વર વિષે.
अधिपूरुष	પરમેશ્વરમાં, પરમેશ્વર વિષે.
अधिभूत	પાંચ મહાભૂતો વિષે, પ્રાણી માત્ર વિષે, પરમાત્મામાં.
अधियज्ञ	પ્રધાન યજ્ઞ વિષે, યજ્ઞમાં.
अधियोध	યોદ્ધા વિષે.
अधिराष्ट्र	રાજ્ય વિષે.
अधिलोक	લોકમાં સંબંધ રાખનારો, લોક વિષે.
अधिवाहन	વાહનમાં, વાહન વિષે.

अधिविद्य	વિદ્યા વિષે.
अधिवेद	વેદમાં, વેદ વિષે.
अधिश्रयितवै	રાંધવા યોગ્ય.
अधिहरि	હરિમાં, હરિ વિષે, વિષ્ણુમાં.
अधुना	હાલ, હમણાં, હવે.
अधोऽधस्	નીચેથી, નીચે ને નીચે, પાસેનો નીચલો પ્રદેશ.
अध्यक्षर	અક્ષરમાં, અક્ષર વિષે, રહસ્યમય અક્ષર.
अध्यग्नि	અગ્નિમાં, વિવાહ સમયની અગ્નિ પાસે,
अध्यधि	ઉપર, ઊંચે.
अध्यात्म	આત્માને વિષે,આત્મા સંબંધી,દેહને વિષે, ઇન્દ્રિયાદિકને વિષે, ક્ષેત્ર કે બ્રહ્મને વિષે, આત્મા અને પરમાત્માનો સંબંધ.
अध्यासन	આસન ઉપર.
अनति	બહુ વધારે નહીં.
अनद्धा	અનિશ્ચય.
अनलम्	બસ નહિ તે, ઉપર નહિ તે, અપૂર્ણ.
अनवरतम्	રોકાયા વગરનું, કાયમનું, હંમેશ, નિરંતર, વિશ્રામ રહિત, સતત વિરામ વગરનું
अनारभ्य	આરંભ ન કરીને, નહિ આરંભીને.
अनार्जव	સરળતાનો અભાવ.
अनिशम्	હમેશાં, નિરંતર, સદા.
अनु	હીનપણું, સાથે સાથે, પાસે પાસે, બરોબરપણું, અધ્યયન, કોઈ પણ કામ કરવું, પાછળ, હીનપણું, સરવું, વારંવાર, શ્રેષ્ઠ, પુનરાવૃત્તિ, ક્રમાનુસાર અનુકરણ, અનુરૂપ

अनुकम्	તર્ક વિતર્ક.
अनुकाम	ઈચ્છાનુસાર યથેચ્છ, મરજી મુજબ.
अनुकाल	સમયને યોગ્ય, વખત પ્રમાણે, સમયોચિત.
अनुक्रम	ક્રમને નહિ ઓળંગીને.
अनुक्षण	ક્ષણે ક્ષણે, પ્રતિક્ષણે.
अनुगङ्ग	ગંગા સુધી લાંબી
अनुगु	ગામોની પાછળ.
अनुगुण	ગુણોને નહીં ઓળંગીને, ગુણ પ્રમાણે, ગુણમાં.
अनुज्येष्ठ	મોટાને નહીં ઓળંગીને.
अनुतिल	તલમાં, તલ વિષે, કણ કણ કરીને, અત્યંત ઝીણવટથી.
अनुदिन	હંમેશ, દરરોજ, નિરંતર.
अनुदिवस	હંમેશ, દરરોજ, નિરંતર.
अनुपति	પતિની પાસે.
अनुपथ	માર્ગની સમીપે, માર્ગમાં, માર્ગની સાથે સાથે.
अनुपद	પદની પાછળ, પગલે પગલે.
अनुपात	નમાવીને.
अनुपान	જળની પાસે.
अनुमार्ग	માર્ગમાં, રસ્તામાં, માર્ગની પાછળ.
अनुमाष	અડદમાં.
अनुमास	આવતો મહિનો, માસે માસે, મહિને મહિને, દરેક માસે.
अनुयव	જવમાં.
अनुयात्र	યાત્રામાં.
अनुयुग	યુગમાં.
अनुयूप	યૂપમાં, યજ્ઞસ્તંભમાં.

अनुरात्र	રાત્રિમાં, દરેક રાત્રિએ.
अनुरूप	સરખું, યોગ્ય.
अनुवंश	વંશમાં, વંશાવલી.
अनुवार	સમયે સમયે, વારંવાર, ફરીથી.
अनुवेल	સમયે સમયે, ક્ષણે ક્ષણે, વારંવાર.
अनुशीत	ટાઢમાં, ઠંડીમાં.
अनुषङ्ग	અનુક્રમ.
अनुषण्ड	કમળોના સમુદાયમાં.
अनुष्ठु	સમ્યક્, સારી રીતે.
अनुसंवत्सर	વર્ષમાં, દરેક વર્ષે.
अनुसंहित	સંહિતામાં.
अनुसवन	યજ્ઞમાં કરવામાં આવતા સ્નાન પછી સ્નાનમાં, પ્રતિક્ષણ.
अनुसाय	પ્રત્યેક સાંજે,
अनुहोड	હોડીમાં, ગાડીમાં, ગાડામાં ચોરના ચિહ્નમાં.
अनूद्य	અનુવાદ કરીને.
अनेकत	અનિશ્ચિત સ્થિતિ, સ્થાયિત્વનો અભાવ, અનુપયોગી અંશ.
अनेकधा	બહુ પ્રકારે, અનેક-પ્રકારે
अनेकशस्	અનેકવાર, ઘણીવાર.
अनो	અભાવ નહિ, નહીનો અભાવ.
अन्ततस्	અંતે, છેડે, છેડેથી, છેવટે.
अन्तरग्नि	અગ્નિ માંહે, આગની અંદર.
अन्तरतस्	વચ્ચે, મધ્યે, અંતર, અંદર, આંતરિકરૂપે.
अन्तरा	પાસે, મધ્યે, વિના, સિવાય, બેના મધ્યમાં, ત્યાગ

	કરવો, નજદીક.
अन्तरे	વચ્ચે, મધ્યે, માંહે.
अन्तरेण	વિના, વગર, સિવાય, વચ્ચે, મધ્યે
अन्तर्	અંદર વચ્ચે, દરમિયાન, ચિત્ત, પ્રાપ્ત, સ્વીકાર.
अन्तर्गर्भ	ગર્ભમાં.
अन्तर्गृह	ઘરમાં, ઘરની અંદર.
अन्तर्जठर	પેટમાં, પેટમાંહે, જઠરમાં, જઠરની અંદર.
अन्तर्जानु	બે ઢીંચણની વચ્ચે.
अन्तर्दशाह	દશ દિવસની અંદર.
अन्तर्मुख	મુખમાં, મુખની વચ્ચે.
अन्तर्वण	વનમાં, વનની અંદર.
अन्तर्वेदी	વેદીમાં, વેદિકાની અંદર.
अन्तर्हत्य	વચ્ચે મારીને.
अन्ति	સમીપ, પાસે-નજદીક.
अन्तितस्	પાસે, નજદીક.
अन्ते	અન્તમાં, છેડે, છેવટે, અંશતઃ, કંઈક, અંદર, સમીપ, હાજરીમાં.
अन्यतरेद्युस्	બેમાંથી એક દિવસે, કોઈક દિવસે.
अन्यतस्	બીજી તરફ, બીજે સ્થળે.
अन्यत्	બીજું, ભિન્ન, જુદું.
अन्यत्र	બીજે સ્થેળે, બીજે.
अन्यथा	બીજા પ્રકારે. અભાવ, નિરાકરણ
अन्यथाकारम्	જે રીતે કરવાનું સૂચવ્યું હોય તેનાથી બીજી રીતે કરવું તે.
अन्यदा	બીજે વખતે, બીજે કાળે, કોઈ બીજી દિશામાં, કદી કદી.

अन्यर्हि	કોઈ બીજા સમયે.
अन्येद्युस्	બીજે દિવસે.
अन्वक्ष	આંખની પાસે, નજર આગળ, સાક્ષાત્.
अन्वच्च्	પગલે પગલે, પાછળ
अन्वष्टमदिश	ઉત્તર-પશ્ચિમ એટલે વાયુકોણ તરફ.
अन्वह	દરરોજ, પ્રત્યેક દિવસે.
अन्वाजे	દુર્બળમાં બળનું સ્થાપન, નબળા માનવીને સહાય કરવી. ("**उपाजे**" ની જેમ **अन्वाजे** નો પ્રયોગ **कृ** સાથે થાય છે)
अन्वायतन	ઘરમાં.
अन्वृच	ઋચામાં, ઋગ્વેદની મંત્ર કડીમાં.
अप	વિયોગ, વિપરીતપણું, વિકાર, નિદર્શન, આનંદ, વર્જન અને ચોરપણું બતાવનાર ઉપસર્ગ.
अपकाम	ઇચ્છાનો નાશ, અભાવ, અનિચ્છાપૂર્વક, ઇચ્છા વિરુદ્ધ.
अपक्रम	ક્રમનો નાશ.
अपगारम्	ઉગામીને.
अपथ	માર્ગનો અભાવ, કુમાર્ગ.
अपदक्षिणम्	ડાબી તરફ, દક્ષિણા રહિત, ડાબી દિશા.
अपदिश	બે દિશાનો મધ્યભાગ, કોણ, પોતાની દિશાથી હટેલો, મર્યાદાથી બહાર.
अपरत्र	અપર કાળે, બીજા દેશમાં કે કાળમાં.
अपरदक्षिण	દક્ષિણ-પશ્ચિમ દિશા, નૈઋત્યકોણ.
अपरेद्युस्	બીજે દિવસ.
अपरोक्ष	પ્રત્યક્ષ, વિષય તથા ઇંદ્રિયના સંબંધથી થનારું જ્ઞાન.
अपवार्य्य	ઢાંકીને, છુપાવીને, આડી વાત નાંખીને.

अपष्ठु	નિર્દોષ રીતે, રુડી રીતે, ઊલટી રીતે.
अपसम	વર્ષનો અંત, વર્ષની આખર.
अपसलवि	તર્જની અને અંગૂઠા વચ્ચેનો મધ્યદેશ, પિતૃતીર્થ.
अपाकर्तोस	દૂર કરવા યોગ્ય.
अपाकृतात्	દક્ષિણ દિશામાંથી, પશ્ચિમ દિશામાંથી.
अपाकृत्य	દૂર કરીને, અટકાવીને, ખસેડીને.
अपास्य	ફેંકીને, દૂર કરીને.
अपि	સન્દેહ, નિન્દા, પ્રશ્ન, સમુચ્ચય, અવધારણ, સંભાવના, અનુજ્ઞા, પણ, કદાચિત્, તો પણ, યદ્યપિ, કામચાર અનુજ્ઞા, પુનરર્થ
अपिकक्ष	કાંખના-બગલના પ્રદેશમાં, કુક્ષિમાં.
अपिगृह्य	ગ્રહણ કરીને.
अपिच	વળી.
अपितु	જો પણ, કિન્તુ.
अपुनर्	ફરીથી નહિ, એકવાર.
अपुष्प	પુષ્પનો અભાવ.
अपृथक्	જુદું નહિ તે, સાથે, એકઠું, અભિન્ન, ભેદરહિત, એકસમાન.
अपेक्ष्य	અનુસરીને, ઇચ્છીને, ચાહીને, દરકાર રાખીને.
अप्रतिकार	પ્રતિકારનો અભાવ.
अभि	દ્યોતન, આભિમુખ્ય, અભિલાષ, પાસે, વારંવાર, લક્ષણ, તરફ, ચોતરફ, ઘર્ષણ, પૂજા, માધુર્ય, અત્યંતના અર્થમાં, ઇચ્છા, આહાર કે સ્વાધ્યાયના અર્થમાં વપરાય છે.
अभिक्रामम्	દબાવીને, આરંભ કરીને, સમ્મુખ જઈને.

अभिगम्य	સામે જઈને, પાસે જઈને.
अभिचैद्य	ચેદિ દેશના શિશુપાલ સામે.
अभिच्छाय	છાયા સામે, છાયા તરફ.
अभितराम्	અતિશય સમ્મુખ, અતિશય સામે.
अभितस्	પાસે, સામે, જલદી, બન્ને તરફ, સમગ્રપણું, સત્વર, સઘળું,
अभिदक्षिणम्	દક્ષિણ દિશા તરફ.
अभिनन्द्य	વખાણીને, પ્રશંસા કરીને, અનુમોદન કરવા વડે પ્રોત્સાહન આપીને.
अभिनिधन	નાશ, સમાપ્તિની સામે, પાઠ્ય એવા સામવેદનો ભેદ.
अभिनिवर्त्त	ફરી ફરી વારંવાર નિવૃત્તિ પામીને.
अभिनीति	નીતિ વડે સમ્મુખપણું, ઇંગિત, ભાવપૂર્ણ અંગવિક્ષેપ, સહિષ્ણુતા, કૃપાળુતા, મૈત્રીપણું.
अभिपूर्वम्	ક્રમશઃ.
अभिप्रदक्षिणम्	જમણી તરફ.
अभिप्रातर्	અત્યંત પ્રાતઃકાળ, મોટું પરોઢિયું.
अभिप्रेत्य	ઉદ્દેશીને.
अभिभूय	તિરસ્કાર કરીને.
अभिमन्तोस्	અભિમાનથી વિષયરૂપ કરવાને.
अभिमन्त्र्य	નોતરીને, તેડીને, મસલત ચલાવીને, મંત્રપૂર્વક સંસ્કાર કરીને.
अभिमुख	કાર્યાનુકૂળ થઈને, સમ્મુખ થઈને.
अभिरम्	આસક્ત થવું, લીન બની જવું, રમી જવું.
अभिलक्ष्य	લક્ષ્યની સામે, લક્ષ્ય કરીને.
अभिवदन	મુખની સામે.

अभिवाद्य	વંદન કરીને, નમસ્કાર કરીને.
अभिवान्य	સારી રીતે ભાગ કરવા યોગ્ય.
अभिवासस्	પહેરેલા વસ્ત્રનો ઉપરનો ભાગ.
अभिषह्य	બલાત્કાર કરીને.
अभिसंधाय	ફળને ઉદ્દેશીને.
अभिसंसार	સંસાર સમ્મુખ, સંસાર સામે.
अभिसाय	સાયંકાળે, સાંજરે, લગભગ સાયંકાળે.
अभिहस्य	હસીને, મશ્કરી કરીને.
अभीक्ष्णम्	વારંવાર, ફરીવાર, સતત, નિરંતર, ખુબ
अभ्यध्व	માર્ગની સામે.
अभ्यमित्र	શત્રુ સામે હુમલો કરવો.
अभ्यर्धस्	અલગરૂપે.
अभ्यस्य	અભ્યાસ કરીને, ફરી ફરી આવર્ત્તન કરીને.
अभ्युपपत्तुम्	અનુગ્રહ કરવાને, સાન્ત્વન કરવાને, મહેરબાની કરવાને.
अभ्युपेत्य	સામે પાસે જઇને, સ્વીકારીને.
अमनाक्	ખૂબ, અત્યંત, અધિક, થોડું નહિ.
अमा	સાથે, પાસે.
अमात	આલોકમાંથી.
अमिथ्या	મિથ્યા નહિ તે, સાચું.
अमुतस्	આથી, અહીંથી, પરલોકથી, સ્વર્ગથી.
अमुत्र	આમાં, પરલોકમાં, જન્માન્તરમાં, ત્યાં, તે સ્થાનમાં, તે અવસ્થામાં.
अमुथा	આ પ્રકારે, આ રીતે.
अमुदोवत्	આના જેવું, આની પેઠે.

अमृषा — મિથ્યા નહિ તે, સત્ય, નિશ્ચયપૂર્વક.

अयत्नवत् — યત્નશૂન્ય જેવું.

अयथा — જેનો જે વિધિ કરવો યોગ્ય હોય તે પ્રમાણે ન કરવું તે, અયોગ્ય કરવું, ખોટું કરવું.

अयथाथ — અયુક્તતાની સાથે, અનુપયુક્તતા સાથે.

अयथावत् — યોગ્ય નહિ તે, યથાયોગ્ય નહિ તે.

अयथेष्ट — મરજી મુજબ નહિ તે.

अयि — પ્રશ્ન, અનુનય, સંબોધન અને સ્નેહમાં વપરાય છે,

अयुगपत् — એકી સાથે નહિ તે, અનુક્રમે, એકદમ નહિ તે.

अयुतशस् — દશ દશ હજાર.

अये — અરેરે, અહો, હે, ક્રોધમાં, કોપમાં, ખેદમાં, ગભરાટમાં, સ્મરણમાં અને બુદ્ધિના અભાવમાં વપરાય છે.

अरम् — શીઘ્રતા, ઉતાવળ, અત્યંત, બસ, **अलम्** શબ્દ જુઓ ભૂષણ, બસ, પૂરતું.

अररे — નીચ પ્રત્યે અતિવ્યગ્રતાથી કરેલ સંબોધન, ઘૃણા-તિરસ્કાર પ્રગટ કરનારું.

अरे — ક્રોધથી બોલાવવામાં, નાના માણસને બોલાવવામાં, અપકારમાં, અસૂયામાં વપરાતું અવ્યય, રે, અરે.

अरेऽरे — ક્રોધથી બોલાવવામાં, નાના માણસને બોલાવવામાં, અપકારમાં, અસૂયામાં વપરાતું અવ્યય, રે, અરે.

अर्थतस् — અર્થ પ્રમાણે, અર્થાત્,અર્થથી, અર્થાનુસારે, વસ્તુસ્વભાવથી, અર્થનું ઊંડાણ, વાસ્તવ, ધનને માટે, ના કારણે.

अर्थवत् — અર્થસદશ, અર્થ તુલ્યક્રિયા, અર્થાશ્રય.

अर्थात् — સાચું કહીએ તો એ છે કે, સંદેહરહિત, વસ્તુતઃ,

	પરિસ્થિતિ અનુસાર, કહેવાનો સાર એ છે કે.
अर्थिसात्	યાચકને સ્વાધીન કરેલ.
अर्थे / अर्थेकृत्य /	
अर्थेकृत्वा	માટે, વાસ્તે, સારું, અસાર્થકને સાર્થક કરીને.
अर्व्वाच्	પછીના કાળે, મધ્યકાળે, મધ્યે.
अलन्तमाम् /	
अलन्तराम्	અત્યંત-પૂર્ણ, બસ, પૂર્ણ, ઘણુંજ.
अलम्	ભૂષણ, બસ, પૂરતું, અલંકાર, સમર્થમાં, શક્તિમાં, પૂર્ણતામાં, પુષ્કળતામાં, અટકાવવામાં, નિષેધમાં, નિરર્થકપણામાં, હોવુ એવા અર્થમાં, નિશ્ચયમાંવપરાય છે.
अलले	મોટે ભાગે નાટકોમાં વપરાતો પૈશાચી ભાષાનો શબ્દ, જેનો કોઈ અર્થ નથી. સંબોધનમાં વપરાય છે.
अले / अलेले	પિશાચી ભાષાનું સંબોધન.
अलोक	લોકનો અભાવ.
अल्पशस्	થોડું, જરા, કદીકદી, જ્યારે ત્યારે
अव	નિશ્ચયમાં, અસકલપણામાં, નિયોગમાં, અનાદરમાં, આલંબનમાં, શુદ્ધિમાં, તિરસ્કારમાં, અને નીચાણમાં વપરાય છે, દૂર.
अवगाह्य	અવગાહન કરીને, સ્નાન કરીને, અંદર પ્રવેશ કરીને.
अवगूर्य्य	મારવા માટે લાકડી ઉગામીને.
अवचायम्	વારંવાર એકઠાં કરીને.
अवधार्य्य	નિશ્ચય કરીને.
अवधृष्य	પરાભવ કરીને, તિરસ્કાર કરીને.

अवमान्य	અપમાન કરીને.
अवयवशः	અંશ અંશ કરી, અલગ અલગ ટુકડા કરીને.
अवरतस्	છેલ્લે, પાછળ, પાછલું, પશ્ચાદ્વર્તી.
अवरस्तात्	પાછળ, પછીથી, છેલ્લે, નીચેની તરફ.
अवश्यमेव	અત્યંત નિશ્ચયપૂર્વક.
अवश्यम्	નિશ્ચય, નક્કી, જેનું નિવારણ અશક્ય હોય તે.
अवष्टभ्य	આલંબન લઈને, આધાર લઈને, ટેકો લઈને.
अवसाय	સમાપ્ત કરીને, નિશ્ચય કરીને.
अवसे	રક્ષણ કરવાને.
अवस्	પાછળ
अवस्तात्	છેવટે, આખરે, છેલ્લો સમય વિગેરે.
अवस्थाप्य	સ્થાપીને, મૂકીને.
अवाक	નીચેની બાજુએ, દક્ષિણ તરફ.
अवाच्	નીચે, હેઠળ.
अवान्तराम्	સર્વની વચ્ચે પડતું, મધ્યનું.
अवाप्य	પ્રાપ્ત કરીને.
अवितथम्	સત્યતાપૂર્વક, જે મિથ્યા ન હોય.
अवित्ति	જ્ઞાનનો અભાવ, લાભનો અભાવ.
अविद्	અરે! ખરેખર!
अविधा	વિસ્મય વગેરે અર્થદ્યોતક અવ્યય, જે ભયના સમયે સહાય મેળવવા "સહાય, સહાય" એમ બોલાય છે તે.
अविरतम्	નિરંતર, વિરામ વગર.
अविहा	અરે, અહો.
अवृथा	વ્યર્થ નહીં, સફળ.
अवेक्ष्य	જોઇને, તપાસીને.

अवोदेव	દેવોના અવર દેશમાં, દેવોની નીચેના દેશમાં.
अष्टकृत्वस्	આઠવાર.
अष्टधा	આઠ પ્રકાર, આઠ વાર.
असकृत्	વારે વારે, એક વાર નહિ, વારંવાર.
असक्तम्	વારંવાર, રોકાયા વિના, અનાસક્તિપૂર્વક.
असद्यस्	વાર લગાડીને, તરત નહિ તે.
असन्दिग्धम्	નિશ્ચયથી, સંદેહ રહિત.
असमिध्य	બાળ્યા વિના.
असम्प्रति	હમણાં નહિ, હાલ નહિ તે, અયોગ્ય કામ.
असाक्षात्	પરોક્ષ, પ્રત્યક્ષ નહિ તે, ઇંદ્રિયનો અવિષય.
असाम्प्रतम्	અયોગ્ય, અયુક્ત.
असि	"તું" એવા અર્થમાં.
असौ	આ કે પેલું.
अस्तम्	નાશ, અદર્શન, આથમવું.
अस्ति	હયાતી, સ્થિતિ બતાવનાર અવ્યય
अस्तु	અનુજ્ઞામાં, પીડામાં, તિરસ્કારમાં, અસૂયામાં, પ્રકર્ષમાં, અંગીકારમાં, પ્રશંસામાં, લક્ષણમાં અસૂયાપૂર્વક અંગીકારમાં વપરાય છે.
अस्थाने	અયોગ્ય, અયુક્ત, ઊંડું, ઋતુ વિનાનું અયોગ્ય, વસ્તુ વગરનું,
अस्मत्रा	અમારામાં, અમારા વિષે.
अस्मि	હું, હોવું, થવું
अह	પ્રશંસામાં, નિન્દામાં, તિરસ્કારમાં, વિયોગમાં, શિક્ષા કરવી એવા અર્થમાં પૂજવું, દૃઢ સંકલ્પ અગર નિશ્ચય, અસ્વીકાર, મોકલવું, અને પદ્ધતિ રહિત એવા અર્થમાં

	વપરાય છે.
अहम्	અહંકાર, ગર્વ, હું.
अहह / अहहा	સંબોધનમાં, આશ્ચર્યમાં, ખેદમાં, ક્લેશમાં, અને પ્રકર્ષમાં ખેદ, દયા, લાલસા, બોલાવવું, રોકાણમાં વપરાય છે.
अहे	નિન્દા, તિરસ્કાર વિયોગમાં વપરાય છે.
अहो	શોકમાં, ધિક્કારમાં, ખેદમાં, દયામાં સંબોધનમાં, આશ્ચર્યમાં, પ્રશંસામાં, વિતર્કમાં અસૂયામાં વપરાય છે.
अहोवत	ખેદમાં, સંબોધનમાં, અને અનુકંપામાં વપરાય છે.
अह्नाय	એકદમ, જલદી, તુરત.
आ	વાક્યમાં, સ્મરણમાં, અહો, ઓહ, અનુકંપામાં, આહ, સમુચ્ચયમાં, અંગીકારમાં-હા, પીડા અને ખેદમાં-ઘણે ભાગે-આ., હા હંત, થોડું એવા અર્થમાં, વપરાય છે.
आकण्ठम्	ગળા સુધી.
आकर्ण	કાન સુધી.
आकल्प	કલ્પ સુધી, સંસાર છે ત્યાં સુધી, જેમ કે
आकाल	કાળ સુધી, કાળ પર્યન્ત.
आकाशे	નાટકમાં આકાશની સામે જોઈ બોલાતું વાક્ય, નાટકનાં અંગનું એક વાક્ય.
आकीम्	ત્યાગ, વિતર્ક.
आके	પાસે, દૂર.
आक्रन्दे	યુદ્ધ.
आक्ली	વિકાર.
आगत्य	આવીને.

आगम्य	આવીને.
आङ्	થોડું એવા અર્થમાં, ક્રિયાપદના યોગમાં, મર્યાદા-સીમા-હદ એવા અર્થમાં, અને અભિવિધિમાં વપરાય છે.
आचके	કામના, અભિલાષા.
आचतुर	ચાર સુધી.
आचम्य	આચમન કરીને.
आच्छाद्य	ઢાંકીને.
आजनन	પ્રખ્યાત કુળમાં જન્મ, ઊંચા કુળમાં જન્મ, જન્મ પર્યન્ત,જન્મ સુધી.
आजन्म / आजन्मन	જન્મ પર્યંત, જન્મ સુધી.
आजरस	વૃદ્ધાવસ્થા પર્યન્ત.
आजान	સૃષ્ટિકાળ પર્ય્યન્ત, ઉત્પત્તિનું સાધન પ્રકૃતિ.
आजीवन	જીવતા સુધી.
आढ्यपदि	આઢ્ય પદ જેમાં હથિયાર છે એવું યુદ્ધ.
आतमाम्	અતિશય સમ્મુખપણું, અત્યંત ચોતરફ થવું.
आताली	દુઃખીને આકુળ-વ્યાકુળ કરી દેવું તે.
आतालीकृत्य	વિહ્વળને આકુળ-વ્યાકુળ કરી દઈને.
आत्	પછી.
आत्मगतम्	એક તરફ, મનમાં બોલેલું સમજી શકાય તે, સ્વગત
आत्मवत्	આત્મા પ્રમાણે, પોતાની પેઠે.
आत्मसात्	સંપૂર્ણ રીતે પોતાને સ્વાધીન, પોતાનું.
आदाय	લઇને, ગ્રહણ કરીને.
आदितस्	આદિ, પ્રથમ, પહેલેથી, પ્રથમથી.

आदिश्य	ઉપદેશ કરીને, કહીને, આજ્ઞા કરીને.
आदृत्य	માન આપીને, આદર કરીને, પૂજીને.
आधाय	સ્થાપીને, ગર્ભાધાન કરીને.
आनम्य	નમસ્કાર કરીને, પ્રણામ કરીને.
आनुषज्ञ	એક પછી બીજું, બરાબર ક્રમપૂર્વક, પરિપાટીક્રમ
आपाततस्	પહેલી નજરે કારણ વિના, અકસ્માત્, ઉપરથી, હુમલો કરતાં તરત જ.
आपात्य	ચોતરફથી પાડી નાખીને.
आपाद	પગ સુધી, પાદ સુધી.
आपृच्छ्य	પૂછીને, જાણવા ઈચ્છીને.
आप्रपद	પગના અગ્ર ભાગ સુધી.
आप्लुत्य	સ્નાન કરીને, કૂદીને, ઉછળીને.
आमन्त्र्य	આમંત્રણ કરીને, સંબોધીને, બોલાવીને, તેડીને.
आमुखम्	મુખની સામે.
आम्	અંગીકારમાં, સ્વીકારમાં, નિશ્ચયમાં સ્મરણમાં, પ્રતિવચનમાં વપરાય છે.
आयतीगव	ગાયોનો આવવાનો કાળ.
आयतीसम	વર્ષ આવવાનો સમય.
आयस्य	પ્રયાસ કરીને, ઘણો જ યત્ન કરીને.
आयाम	એક પહોર સુધી.
आयुध्य	સારી રીતે યુદ્ધ કરીને.
आये	સ્નેહદર્શક સંબોધનાત્મક અવ્યય.
आरभ्य	આરંભીને-શરૂ કરીને.
आरात्	પાસે
आर्द्रम्	ભીનું, રસવાળું.

आर्यहलम्	બલાત્કાર, જોરજુલ્મ.
आलक्ष्य	સારી રીતે જાણીને.
आलभ्य	સ્પર્શ કરીને, હિંસા કરીને.
आलिङ्ग्य	ભેટીને.
आलोक्य	જોઈને.
आलोचन	નેત્ર પર્યંત, આંખ સુધી.
आलोच्य	આલોચના કરીને, જોઈને, વિચારીને.
आलोष्टी	હિંસા.
आविस्	ખુલ્લાપણું, પ્રકાશ-પ્રકટપણું, ખુલ્લું, પ્રત્યક્ષ.
आविस्तराम्	અતિશય પ્રકાશ, અત્યંત પ્રકાશ, ઘણું જ પ્રકટ.
आशङ्क्य	શંકા કરીને, સંદેહ કરીને, અનિષ્ટ રૂપે ચિંતવીને.
आशु	ઉતાવળે-જલદી, સ્ફૂર્તિવાળું.
आश्रित्य	આશ્રય કરીને, અવલંબન કરીને.
आश्वास्य	શાંત પાડીને, સાંત્વન કરીને.
आसाद्य	પ્રાપ્ત કરીને.
आस्	સ્મરણ, આક્ષેપ, કોપ, સંતાપ પીડા, ગર્વપૂર્વક, ગાજવું, ખેદ
आह	ક્રિયાપદ સરખું દેખાતું અવ્યય, કહ્યું, બોલ્યો.
आहूय	બોલાવીને.
आहृत्य	આણીને, લાવીને.
आहो	પ્રશ્ન,
आहोस्वित्	વિકલ્પ, સંશયાર્થે, પ્રશ્ન, અથવા.
इ	ભેદ, રોષ,નિરાકરણ, અનુંકંપા, દયા, રોગ, વિસ્મય, નિંદા, સંબોધન અર્થમાં વપરાય છે.
इतरतस्	બીજાથી, જુદાથી.

इतरथा	અન્ય પ્રકારે, બીજા પ્રકારે.
इतरेद्युस्	બીજે દિવસે.
इतश्चेतश्च	અનિયત દિશાએ, આમતેમ, અહીં-તહીં.
इतस्	આથી, આમાં અહીંથી, આ ઉપર
इतस्ततस्	અનિયત સ્થાનમાં, આમતેમ.
इति	હેતુ, દ્રષ્ટાંત, પ્રકાશ, પ્રકાર, અનુકર્ષ, સમાપ્તિ, પ્રકરણ, સ્વરૂપ, સામીપ્ય, વિવક્ષાનો નિયમ, મત, પ્રત્યક્ષ, નિશ્ચય, વ્યવસ્થા, પરામર્ષ, સ્પર્શ, માપ, એ પ્રમાણે, પ્રકર્ષ, આરંભ.
इतिह	ઉપદેશ જાણેલ, બરાબર આ પ્રમાણે પરંપરાથી સાંભળેલ.
इत्	પછી, નિશ્ચય, નક્કી, એ પ્રમાણે, એ રીતે.
इत्थम् / इत्थंकारम्	એ પ્રકારે, એ પ્રમાણે, એ માટે, એમ.
इत्था	સત્ય, આ પ્રકાર, એ પ્રમાણે, એ માટે, એમ
इत्यर्थम्	આ કારણ માટે.
इदा	આ કાળે, હમણાં.
इदानीमवि	હજીયે, આ સંબંધમાં પણ.
इदानीमेव	હમણાં.
इदानीम्	હમણાં, આ કાળે.
इद्	પછી, નિશ્ચય, નક્કી, એ પ્રમાણે, એ રીતે.
इद्धा	પ્રકટપણું, પ્રકાશપણું.
इन्द्रियवत्	ઇંદ્રિયોની પેઠે.
इमथा	હમણાંના જેવું, આધુનિકતા જેવું.
इव	પેઠે, જેમ, જાણે ઉત્પેક્ષા, ઉપમા, નિશ્ચયાર્થ, વાક્યાલંકારદ્યોતકપણું

इष्ट्वा	યાગ કરીને, ઈચ્છા કરીને.
इस्	કોપ, સંતાપ અને દુઃખનો અનુભવ બતાવનાર અવ્યય.
इह	અહીંયાં, આ લોકમાં, આ સમયે, આ દિશામાં, આ પ્રદેશમાં, અહીં.
इहामुत्र	આ લોકમાં અને પરલોકમાં.
इहैव	અહીં જ, આ લોકમાં જ.
ई	વિષાદ, ક્રોધ, દુઃખની ભાવના, અનુકંપા, દયા, પ્રત્યક્ષ, સમીપ, સંબોધનના અર્થમાં
ईम्	આ, **अथ** શબ્દ જૂઓ
ईषत्	થોડું, લગાર, અલ્પ,
उ	સંબોધનાર્થમાં, કોપ વચનમાં, અનુકંપા-દયામાં, આદેશમાં, નિશ્ચયમાં, અંગીકારમાં, પ્રશ્નમાં પોકારમાં
उच्चकैस्	ઉચ્ચપણું, ઊંચું.
उच्चार्य्य	ઉચ્ચારણ કરીને.
उच्चैःकारम् /	
उच्चैःकृत्वा /	
उच्चैःकृत्य	ઊંચે કરીને.
उच्चैस्	ઊંચાઈ, ઉન્નત, ઊંચું, મોટું, ઊંચેના પ્રદેશમાં થયેલ.
उच्चैस्तमाम्	અતિશય ઉંચાઇ.
उच्चैस्तराम्	અત્યંત ઉંચાઇ.
उत	વિકલ્પમાં, સમુચ્ચયમાં વિતર્કમાં અનુમાનમાં પ્રશ્નમાં, અત્યંત અર્થમાં, વિપરીત અર્થમાં, **प्रति** ની સાથે **उत** જોડાય છે.
उताहो/	

उताहोस्वित	વિકલ્પમાં, પ્રશ્નમાં તથા વિચારમાં વપરાય છે.
उत्	પ્રશ્નમાં, વિતર્કમાં, સંશયમાં, અત્યંત અર્થમાં, અને ઊંચે એવા અર્થમાં વપરાય છે.
उत्कृत्य	કાપીને
उत्खाय	ઉખેડીને.
उत्तमाम्	અતિશય ઉત્કર્ષ.
उत्तरतस्	ઉત્તર દિશા, ઉત્તર દિશાથી, ઉત્તર દિશામાં.
उत्तरत्र	ઉત્તર દિશામાં.
उत्तरपुरस्तात्	ઈશાન ખૂણો.
उत्तरात्/ उत्तरात्तात्	ઉત્તર દિશા, ઉત્તર પ્રદેશ, ઉત્તર કાળ.
उत्तराम्	અતિશય ઉત્કર્ષ.
उत्तराहि	ઉત્તરમાં, ઉત્તર તરફ, ઉત્તરે, ઉત્તરથી.
उत्तरेण	સમીપની ઉત્તર દિશા, પાસેનો ઉત્તર દેશ, સમીપનો ઉત્તર કાળ.
उत्तरेद्युस्	પછીના દિવસે.
उत्तार्य्य	વમન કરીને, ઓળંગીને, પાર લઈ જઈને
उत्थाप्य	ઊંચુ કરીને, ઉઠાડીને, ચલાવીને, જગાડીને, ઓકીને
उत्पत्य	ઊંચે જઇને, કૂદીને.
उदकंकृत्य / उदकंकृत्वा	ભીંજવીને, પલાળીને.
उदकम्	ભીંજવવું, પલાળવું.
उदङ्	ઉત્તર દિશા, દેશ કાળ.
उदरपूरम्	પેટ પૂરતું, પેટ ભરીને
उदस्तात्	ઉપર.

उदीक्ष्य	ઊંચે જોઈને, કલ્પના કરીને, વિચાર કરીને.
उद्	પ્રકાશમાં, વિભાગમાં, લાભમાં, ઊંચે એવા અર્થમાં, ઉત્કર્ષમાં, પ્રબળતામાં, આશ્ચર્યમાં, શક્તિમાં, મુખ્યપણામાં, બંધનમાં, અભાવમાં, મોક્ષમાં, પરબ્રહ્મ એવા અર્થમાં વપરાય છે.
उद्घुष्य	જાહેરમાં દોષારોપણ કે બદનામ કરીને.
उद्देशतस्	સંક્ષેપમાં, ટૂંકમાં સંકેત કરીને, વિશેષરૂપે, સ્પષ્ટરૂપે.
उद्वास्य	છોડીને, તજીને, રજા આપીને, એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને લઇ જઇને.
उन्मत्तगङ्ग	તે નામનો એક દેશ.
उन्मृश्य	ઉપરથી સ્પર્શ કરીને, હાથ ઊંચો કરી અડકીને
उप	અધિકના અર્થમાં, હીનમાં, પાસે, સમીય, સામીપ્ય, સમાનતામાં, ગુણાન્તરના સ્થાપનમાં, વ્યાપ્તિમાં, પૂજામાં, શક્તિમાં, આરંભમાં, દાનમાં, દોષ કહેવામાં, અધ્યયનમાં છેડો એવા અર્થમાં, નિદર્શન અર્થમાં વપરાય છે
उपकर्ण	કાનમાં, કાનની સમીપે.
उपकलाप	સમુદાયમાં, સમુદાયના સમીપ, મોર વિગેરેના પીંછાંમાં, મોર વિગેરેના પીંછાંની સમીપે.
उपकिरण	કિરણમાં
उपकुम्भ	ઘડાની પાસે, એકલો, નિવૃત્ત, એકાંત
उपकुल्य	નાના પ્રવાહની પાસે
उपकूल	કાંઠાની ઉપર, કાંઠાની પાસે
उपकृष्ण	કૃષ્ણની પાસે, કૃષ્ણમાં
उपखात	ખાત-ખાઈની પાસે.

उपगत्य	પાસે જઇને.
उपगम्य / उपगत्य	પાસે જઇને, સમીપ જઇને.
उपगिर	પર્વત પાસે, પર્વતમાં.
उपगु	ગાયની પાસે
उपगुरु	ગુરૂની પાસે, ગુરૂમાં
उपचर्म	ચામડાની પાસે, ચામડામાં.
उपजरस	વૃદ્ધાવસ્થાની સમીપ.
उपजानु	ઢીંચણની પાસે.
उपजोषम्	પ્રીતિ, કલ્યાણ, જેવાં કર્મ તેવો ભોગ કરવો,
उपतीर	તીરમાં, તીરની પાસે.
उपदिश	બે દિશાનું સમીપપણું, દિશામાં.
उपदिश्	દિશામાં, દિશાની પાસે, બે દિશાનું સમીપપણું.
उपदिश्य	ઉપદેશ કરીને.
उपदृशद्	પથ્થરની પાસે.
उपनद / उपनदि	નદીની પાસે.
उपपाद्य	યુક્તિ યુક્ત કરીને, પ્રતિપાદન કરીને
उपपौर्णमास / उपपौर्णमासि	પૂનમની પાસે, પૂનમ લગભગ.
उपबाहु	બાહુની પાસે
उपमेखल	(પર્વતના) ઢોળાવ ઉપર.
उपरज्य	કાળુ કરીને, ભૂંસી નાખીને.
उपराज	રાજાની પાસે.
उपराम	રામની પાસે, રામમાં
उपरि	ઉપર, અધિક, પરની તરફ.
उपरिमर्त्य	મર્ત્યલોકની ઉપર.

उपरिष्टात्	ઉપર, ઊંચે,
उपर्युपरि	ઉપર ઉપર, નજીક.
उपलम्भतस्	જ્ઞાનથી, લાભથી.
उपवट	વડની પાસે, વડમાં
उपव्याघ्र	વાઘની પાસે
उपव्युषस	લગભગ ગયેલ ઉષ:કાળ, પરોઢિયું, લગભગ ગયેલ ઉષ:કાળની સમીપ.
उपव्रजम्	ગોવાળિયાઓની વસાહત પાસે.
उपशरद	શરદઋતુમાં, શરદ ઋતુની પાસે
उपशुन	કૂતરાને વિશે, કૂતરાની પાસે.
उपशूरम्	બળની ખોટથી.
उपसन्ध्यम्	સાયંકાળની નજીક.
उपसमिध्/ उपसमिध	સમિધની પાસે, સમિધમાં.
उपसि	સમીપનું સ્થાન.
उपसीर	હળમાં, હળની પાસે.
उपस्थावर	સ્થાવરની પાસે.
उपस्थूण	થાંભલી ઉપર, થાંભલીની પાસે.
उपांशु	નિર્જન, એકાંત, મૌન.
उपाक्ष	નેત્રની પાસે.
उपाग्रहायण/ उपाग्रहायणि	માગસર માસની પૂનમ
उपाजे	દુર્બળને બળ આપવું, દુર્બળમાં બળ સ્થાપવું, મદદ કરવી.
उपाजेकृत्य	દુર્બળમાં બળ સ્થાપીને, મદદ કરીને.

उपान्त	પાસે, અંતપાસે, લગભગ છેડો,
उपान्तिम	છેલ્લાની પાસેનું,
उपालभ्य	ઠપકો આપવા યોગ્ય.
उपाश्रम	આશ્રમ પાસે
उपास्य	સેવવા યોગ્ય, ચિંતવવા યોગ્ય, મનન કરવા યોગ્ય. સેવીને, ચિંતવીને
उपोदक	પાણીની પાસે
उपोष्य	ઉપવાસ કરીને
उभयतस्	બન્ને તરફથી.
उभयत्र	બન્ને તરફ, બન્નેમાં.
उभयथा	બે રીતે, બે પ્રકારે, બન્ને પ્રકારે.
उभयद्युस्	બે દિવસે, બંને દિશાઓમાં આવતાં બન્ને દિવસે.
उभयादन्ति	જે યુદ્ધમાં બન્ને દાંત હથિયાર તરીકે હોય તે યુદ્ધ.
उभयेद्युस्	બન્ને દિવસ, બે દિવસ.
उम्	રોષમાં, સ્વીકારમાં તથા પ્રશ્નમાં વપરાય છે, સૌજન્ય અને સાંત્વનાને પ્રગટ કરનાર વિસ્મય આદિ દ્યોતક અવ્યય.
उररी / उरी	અંગીકાર, સ્વીકાર, વિસ્તાર.
उररीकृत्य	સ્વીકારીને, અંગીકાર કરીને.
उरस्तस्	પુત્ર, છાતીમાંથી, છાતી ઉપરથી.
उरीकृत्य	સ્વીકારીને.
उरुधा	વિવિધ પ્રકારે.
उरुरी	અંગીકાર, સ્વીકાર.
उह	સંબોધનમાં વપરાતો અવ્યય.
उहह	સંબોધન અર્થમાં વપરાતો અવ્યય.

ऊ	સંબોધનમાં, વાક્યના આરંભમાં, દયામાં, અને રક્ષામાં વપરાય છે.
ऊम्	રોષમાં, પ્રશ્નમાં, નિંદામાં, સ્પર્ધામાં, ધૃષ્ટતામાં અને ઈર્ષ્યા પ્રગટ કરનાર વિસ્મય વગેરે દ્યોતક અવ્યય.
ऊररी	સ્વીકાર, અંગીકાર, વિસ્તાર.
ऊररी	સ્વીકાર, અંગીકાર.
ऊररीकृत्य	સ્વીકારીને, વિસ્તારીને.
ऊरी	સ્વીકાર, વિસ્તાર.
ऊरीकृत्य	સ્વીકારીને.
ऊर्द्धथा	ઊંચા પ્રકારે, ઉપર.
ऊर्ध्वम्	ઉપર, ઊંચે.
ऊर्ध्वशोषम्	ઊભા ઊભા સુકાવું.
ऋ	સંબોધનમાં, નિન્દામાં, વાક્યમાં, પરિહાસમાં, તથા વાક્યના વિકારમાં વપરાય છે. અપશબ્દ સૂચક આશ્ચર્યકારક અર્થમાં.
ऋक्छस्	ઋચા ઋચા પ્રત્યે.
ऋचसे	સ્તુતિ કરવાને માટે.
ऋतम्	સત્ય, સાચું, સાચી રીતે, ઉચિત પ્રકારે.
ऋतुथा	કાળે, કાળે.
ऋतुशस्	ઋતુએ ઋતુએ.
ऋते	સિવાય, વગર, વિના.
ऋतेकर्म	કર્મ વિના, કર્મ સિવાય.
ऋधक् / ऋधज्	સત્ય, વિયોગ, શીઘ્રતા, સમીપ, લઘુતા, હલકાઈ.
ए	સ્મૃતિમાં, અસૂયામાં, અનુકંપામાં, સંબોધનમાં અને બોલાવવામાં વપરાય છે.

एकतस्	એકથી, એકમાં, એક બાજુથી, સરખાપણું, એક એક કરતાં.
एकत्र	એકઠું, એક સ્થળે, એકઠા મળીને, એક ઠેકાણે.
एकदा	એક સમયે, સાથોસાથ, સર્વથા એકવાર.
एकधा	એક રીતે, એક પ્રકારે,
एकपदि	જેમાં કેવળ પગ સાધન હોય છે એવું યુદ્ધ.
एकपरि	એક અક્ષ-પાસાના વિપરીત પડવાથી દ્યૂતમાં થયેલ પરાજય.
एकवत्	એકના જેવું, એક વચનના જેવું, એકના જેવી ક્રિયાવાળું.
एकशस्	એકલો, એક એક કરીને.
एकान्ततस्	એકાંત, નિર્જન, એકાંતે, કેવળ, માત્ર, અવશ્ય, નિતાંત, સદૈવ.
एकीकृत्य	એક કરીને.
एकीभूय	એક થઈને.
एकैकशस्	એક એક પ્રત્યેક.
एतत्र	આ, આથી, આ પાસે રહેલ.
एतदनन्तरम्	તરત એની પછી.
एतर्हि	આ કાળે, આ સમયે.
एव	સમાનતામાં, અનિશ્ચયાર્થમાં, વાક્ય શોભાવવામાં, દૂતને પ્રેરવામાં, નિયમન કરવામાં, તિરસ્કારમાં, "એ પ્રમાણે" એવા અર્થમાં તથા "થોડું" એવા અર્થમાં વપરાય છે, ફરી, વળી, પુનઃ.
एवंकारम्	આ રીતે.
एवम्	એ રીતે, એ પ્રમાણે, પ્રકારતા, સમાનતા, નિર્દેશ,

	નિશ્ચય, સ્વીકાર, સમુચ્ચયના અર્થમાં, કેવળ, માત્ર, એકલો અર્થમાં, સમન્વયમાં, પ્રકૃતિમાં, પ્રશ્નમાં કેવળ પૂર્તિ માટે વપરાય છે.
ऐ	બોલાવવામાં, સ્મરણમાં અને આમંત્રણમાં વપરાય છે.
ऐकद्यम्	તરત.
ऐकध्यम्	એક પ્રકારે.
ऐषमस्	ચાલુ વર્ષે, આ વર્ષમાં.
ओ	સંબોધનમાં, બોલાવવામાં, સ્મરણમાં અને અનુકંપામાં વપરાય છે.
ओम्	પ્રણવ મંત્ર, આરંભમાં, સ્વીકારમાં, અનુમતિમાં, દૂર કરવામાં, અસ્વીકારમાં, મંગળમાં, શુભમાં, જ્ઞેય બ્રહ્મમાં, પરમેશ્વર એવા અર્થમાં વપરાય છે.
ओषम्	વારંવાર પકવીને, વારંવાર બાળીને.
औ	બોલાવવામાં, સંબોધનમાં, વિરોધમાં અને નિર્ણયમાં વપરાય છે.
औम	શૂદ્રોને માટે પવિત્ર ધ્વનિ (કેમકે "ओम्" નું ઉચ્ચાકરણ શુદ્રોને માટે નિષિધ્ધ છે.)
कचाकचि	એકબીજાના કેશ પકડી થયેલું યુદ્ધ.
कच्चित्	પ્રશ્નાર્થમાં, હર્ષમાં તથા મંગળમાં વપરાય છે.
कटकटा	કટ કટ એવો અનુકરણ શબ્દ.
कणशस्	કણે કણ.
कणे	ઈચ્છા સંતૃપ્તિવાચી અવ્યય, શ્રદ્ધાનો નાશ કરવો.
कणेहत्य	શ્રદ્ધાનો નાશ કરીને.
कतिकृत्वः	કેટલીક વાર.

कतिचित्	કેટલી રીતે, હરકોઈ પ્રકારે, થોડા વખતને માટે કોઈ એક.
कतिधा	કેટલી રીતે, કેટલા પ્રકારે.
कतिशस्	કેટલી વાર, એક વારમાં કેટલા?
कथङ्कारम्	કેવી રીતે, કેમ, શી રીતે, શી રીતે કરીને.
कथञ्चन	કેમ, કોઈક રીતે, અસંપૂર્ણ, એક ભાગે કરીને.
कथञ्चित्	કેમ, કોઈક રીતે, મહાકષ્ટથી, મુશ્કેલીથી
कथमपि	અતિકષ્ટે કરીને, માંડમાડ, મુશ્કેલીથી, અતિમાનથી.
कथम्	કેમ, કેવી રીતે, શા પ્રકારે, કેવા પ્રકારે, શી રીતે.
कदा	ક્યારે, કયે સમયે.
कदाचन	કોઈ કાળે, કોઈ સમયે.
कदाचित्	કોઈ વાર, કોઇક સમયે, કદાપિ, કોઈ કાળે.
कदापि	કદી પણ, કોઈ વાર, ક્યારેક.
कम्	પાણી, મસ્તક, સુખ, મંગળ, પાદપૂર્તિ, નિંદા, સુખ કરનાર એવા અર્થમાં વપરાય છે.
कर्मतस्	કર્મથી, કર્મ થકી.
कर्मानुरूपतस्/ कर्मानुसारतस्	કામ પ્રમાણે, કર્મ પ્રમાણે, ફરજ પ્રમાણે.
कर्हि	ક્યારે, કઈ વેળાએ કયે સમયે.
कर्हिचित्	ક્યારેક, કોક સમયે, કોઈ વેળાએ
कलापशस्	સમૂહે સમૂહે.
कल्लि	આવતી કાલે.
कश्चन / कश्चित्	કોક, કોઇક, કોઈ એક.
कस्मात्	શાથી, શા માટે, કેમ.
कात्	તિરસ્કાર, ધિક્કાર.

काम	અનુજ્ઞા, અત્યંતપણું બતાવનાર અવ્યય.
कामतस्	કામથી, પોતાની ઈચ્છાથી, પોતાની મરજીથી, વિષય વાંછનાથી, મનોવિકારથી, ખુશીથી.
कामम्	અત્યંત અતિશય, અનુમતિ., સ્વીકાર, પૂર્ણતા, અસૂયા, અકામ, અનુમતિ, કામના, રૂચિ મુજબ, ઈચ્છાનુસાર, સંમતિપૂર્વક ચાહવું.
कामया	મારે માટે, મારે વાસ્તે.
कारणतस्	સબબથી, કારણથી, હેતુથી.
कार्यकारणतस्	કાર્યના હેતુથી પ્રસંગાનુસારે, કોઈ ઉદ્દેશ્ય કે પ્રયોજનનું કારણ.
कार्यवत्	ખરેખર, ખરાપણે,
कालतस्	કાળથી, સમયથી, મૃત્યુથી.
काष्ठवत्	લાકડા જેવું
किंवा	વિતર્કમાં, સંભાવનામાં, બીજો પક્ષ બતાવવો હોય ત્યાં વપરાય છે.
किंस्वित्	વિતર્કમાં વપરાતો અવ્યય.
किल्किल	કોપમાં તથા અશ્રદ્ધામાં વપરાય છે.
किञ्च	આરંભમાં, સમુદાયમાં સમગ્રતામાં, સંપૂર્ણપણામાં, સંભાવનામાં, અવાન્તરમાં, તથા અને વળી એવા અર્થમાં વપરાય છે.
किञ्चन	કાંઇક અસમગ્ર, થોડું કાંઇ એક એવા અર્થમાં વપરાય છે.
किञ्चित्	કાંઈક, અલ્પ, થોડું, અસમગ્ર.
किन्तमाम्	ઘણાઓમાંથી અતિશય એક.

किन्तराम्	બેમાંથી અતિશય એક.
किन्तु	વળી, પણ, તોપણ, સિવાય.
किन्नु	પ્રશ્નમાં, વિતર્કમાં, સાદ્રશ્યમાં, સ્થાન બતાવનાર તરીકે વપરાય છે.
किमर्थम्	શા માટે, શા સારુ.
किमिति	કેમ, શા માટે અર્થમાં.
किमु	પ્રશ્નમાં, નિન્દામાં, નિષેધમાં અને વિતર્કમાં, શુ, સંદેહ અગર અનિશ્ચને પ્રગટ કરવામાં વપરાય છે.
किमुत	પ્રશ્નમાં, વિકલ્પમાં, વિતર્કમાં, અને અતિશયપણું એવા અર્થમાં વપરાય છે.
किम्भूत	શી રીતે, શા પ્રકારે.
कियद्दूरम्	કેટલું દૂર.
किये‌धास्	કેટલા પ્રકારે.
किल	સંભાવના, નિશ્ચય, અવશ્ય, પશ્ચાતાપમાં, સિધ્ધ અર્થનું પ્રકાશન કરવામાં, અરૂચિત, અસત્ય, તિરસ્કાર નક્કી એવા અર્થમાં વપરાય છે.
किश्चन	કાંઈક અસમગ્ર, થોડું કોઈ એક એવા અર્થમાં વપરાય છે.
कुटुम्बार्थम्	કુટુંબ માટે, કુટુંબ સારુ.
कुतश्चन / कुतश्चित्	ક્યાંકથી, કોક ઠેકાણેથી.
कुतस्	ક્યાંથી, શા માટે, શી રીતે, શા પ્રકારે, શાથી, અધિક, ઓછી
कुत्र	ક્યાં, કયે ઠેકાણે
कुत्रचन/	

कुत्रचित्	ક્યાંક, કોઈ ઠેકાણે., કોઈ સમયે, કોઈ કાળે
कुपतम्	ઉત્તમ રીતથી.
कुलतस्	કુલ પ્રમાણે, કુલથી.
कुविद्	ઘણાપણું, પ્રશંસા.
कुषित्	ઘણાપણામાં તથા પ્રશંસામાં વપરાય છે.
कुषित्वा	બહાર કાઢીને, નીચોવીને.
कुह	શેમાં, ક્યારે,
कूटशस्	ઢગલે ઢગલા, ઢગલાબંધ.
कूपद्	પ્રશ્ન તથા પ્રશંસા અર્થમાં વપરાય છે.
कृतम्	બસ, સર્યું.
कृते	માટે, વાસ્તે, સારું
कृतोच्चैस्	ઊંચે કરેલ.
कृत्वस्	સંખ્યાવાચી શબ્દની સાથે પ્રમાણ અને વાર અર્થમાં આ અવ્યય જોડવામાં આવે છે.
कृत्वा	કરીને, મારી નાંખીને, ઠાર કરીને.
कृत्स्नशस्	સમગ્ર, સંપૂર્ણ, તમામ.
केचन	કેટલાક, કોઈક.
केचित्	કેટલાક.
केवाली	હિંસા.
केवालीकृत्य	હિંસા કરીને.
केशग्राहम्	કેશ ગ્રહણ કરીને.
केशाकेशि	અન્યોન્ય-પરસ્પર કેશ પકડવાપૂર્વક કરવામાં આવતું યુદ્ધ.
कोटिशस्/ कोटीशस्	કરોડોની સંખ્યામાં,

क्रमशस्	ક્રમે ક્રમે, એક પછી એક.
क्रौञ्चबन्धम्	ક્રૌંચ પક્ષીની પેઠે બાંધીને.
क्लमित्वा	થાકીને.
क्लान्त्वा	થાકીને.
क्लित्वा	ભીનું થઇને.
क्लिन्दित्वा	ભીનું થઇને, આર્દ્ર થઇને.
क्लिशित्वा	દુઃખી કરીને, દુઃખી થઇને.
क्लिष्ट्वा	ક્લેશ પામીને, દુઃખી થઇને.
क्व	ક્યાં, ક્યે ઠેકાણે.
क्वचन	ક્યાંક, કોઈ ઠેકાણે.
क्वचित्	ક્યાંક, કોઈ ઠેકાણે.
क्षणक्षण	ક્ષણમાત્ર.
क्षणमात्रम्	ક્ષણ માત્ર, માત્ર ક્ષણ.
क्षणान्तरम्	બીજી ક્ષણે, કબૂતરી.
खण्डशस्	કટકે કટકા, ખંડે ખંડ, ટુકડે ટુકડા.
खनित्वा	ખોદીને, ખણીને.
खलु	નિશ્ચય, નિષેધ, વાક્યાલંકાર, જિજ્ઞાસા, અનુનય, પાદપૂરણાર્થ, ક્રમરચના, નિયમ, માત્ર-કેવળ, ખરેખરપણું એ અર્થમાં વપરાતો અવ્યય
खलेयव	જે વખતે જવ ખળામાં આવે તે વખત.
खलेवुस	ખળામાં જે વખતે ધાન્યનું ભૂંસું એકઠું થાય છે તે વખત.
खात्वा	ખોદીને.
खिलीकृत्य	બાકી નહીં રાખીને, સમાપ્ત કરીને, નાશ કરીને
गणशस्	ગણે ગણે કરીને, સમૂહ સમૂહે કરીને.

गत्वा	જઈને.
गुणतस्	ગુણથી, ગુણ પ્રમાણે યોગ્યતા.
गुरुवत्	ગુરુ પ્રમાણે, ગુરુ જેવું.
गुलगुधा	સહ એવા અર્થવાળો અવ્યય, સાથે.
गृहीत्वा	ગ્રહણ કરીને, થોભીને, પકડીને, ઝાલીને.
गोत्रवत्	પર્વત સરખુ, પહાડ જેવું
गोलोमतस्	ગાયનાં રુંવાટામાંથી.
ग्रामतस्	ગામથી.
घुम्	અનેક પ્રકારનો અસ્પષ્ટ શબ્દ.
घृङ्	અસ્પષ્ટ શબ્દ.
घृष्ट्वा	ઘસીને, પીસીને.
चण्	ચેત્-શબ્દના અર્થમાં વપરાય છે.
चतुः	ચાર વાર.
चतुर्धा	ચાર પ્રકારે, ચાર રીતે
चन	શબ્દના ઉત્તર ભાગમાં આવી અસાકલ્ય-અસંપૂર્ણ અને ન-નિષેધ એવા અર્થમાં વપરાય છે, વળી, **किम्**, અને તેનાથી વ્યુત્પન્ન શબ્દો "**कद्, क्थम्, क्व, कदा, कुतः**" ની સાથે પ્રયુક્ત થઈ અનિશ્ચયાત્મક અર્થમાં વપરાય છે.
चित्रधा	વિચિત્ર પ્રકારે આશ્ચર્ય પમાડે તે રીતે.
चिद्	અસાકલ્ય-અસંપૂર્ણ એવા અર્થમાં, નિન્દામાં અને ઉપમામાં વપરાય છે.
चिन्तयितव्या	વિચારીને, ધ્યાનમાં લઈને.
चिरम्	ઘણા કાળે, લાંબા કાળ સુધી, લાંબા વખતથી
चिररात्राय	લાંબો સમય, લાંબા કાળ.

चिरस्य	લાંબો વખત.
चिरात्	લાંબો સમય, લાંબો કાળ, દીર્ઘ કાળથી
चिराय	લાંબો સમય,
चिरे	લાંબો સમય, દીર્ઘ કાળ.
चिरेण	લાંબા કાળ સુધી, ઘણો સમય, લાંબા કાળે
चूर्णशस्	ચૂરેચૂરા, ભૂકેભૂકા.
चेत्	જો, અથવા કે, સંદેહવાળા અર્થમાં વપરાય છે.
चौरतस्	ચોરથી.
छन्दतस्	ઇચ્છાથી, અભિલાષાથી.
जग्ध्वा	ખાઇને, જમીને.
जघन्यतस्	અન્તે, છેવટે
जहिजोड	"ત્યાગ કર અને જોડ" એમ જે કહેવાય તે ક્રિયા.
जहिस्तम्भ	"ત્યાગ કર અને થંભાવ" એમ જે કહેવાય તે ક્રિયા.
जातु	કદાચિત્, કદાચ, સંભાવના અને ગર્હા બતાવનાર અવ્યય
जोषम्	ચુપકીથી, ગુપચુપ
ज्ञात्वा	જાણીને, સમજીને.
ज्यो	પુષ્કળ વખત, પ્રશ્ન, જલ્દી, તુરત, હમણાં, ઉજ્જ્વળતા.
ज्योतिस्सात्	અગ્નિને આધીન જ્યોતિ સ્વરૂપ.
झटिति	જલદીથી, ઉતાવળથી, શીઘ્ર, તરત
झणझणा	ઝણઝણ એવા અસ્પષ્ટ શબ્દવાળું.
तकत्	અતિ અલ્પ, ઘણુંજ થોડું.
ततःपरम्	ત્યારપછી, તે પછી
ततःप्रभृति	ત્યારથી આરંભી, તે પછી.
ततस्	તેથી, તે પછી, ત્યાર પછી ત્યાંથી, તે માટે, ત્યાં

ततस्ततस्	ત્યારપછી, ત્યાંથી
तत्त्वतस्	ખરી રીતે, મૂળથી, મુખ્યત્વે કરીને
तत्र	ત્યાં, તેમાં.
तथा	તે પ્રકારે, તે પ્રમાણે, તેમ, તેના જેવું, ખરેખર, નિશ્ચય, હા, ખરૂ તેમજ સમુચ્ચય અર્થમાં વપરાય છે.
तथाकारम्	માંડ માંડ કહ્યા પ્રમાણે કરીને.
तथाच	વળી, તે પ્રમાણે, તેમ, પૂર્વે કહેલ અર્થને દઢ કરવાના અર્થમાં વપરાય છે.
तथापि	તો પણ, તેમ છતાં
तथाहि	તે આ પ્રમાણે, જેમકે, જેમ, તેમજ, દષ્ટાન્ત અર્થમાં, પ્રસિદ્ધ જણાવવામાં, કહેલા અર્થની દઢતા કરવામાં વપરાય છે.
तथैव	તે પ્રમાણે જ, તેમજ, વળી.
तथ्यतस्	સત્યથી, ખરાપણાથી, ખરે, સાચે જ.
तदनन्तरम्	તે પછી, ત્યાર પછી, ત્યાર કેડે.
तदन्तम्	ત્યાં પર્યંત, ત્યાં સુધી, તેમાં નષ્ટ થનાર, આ રીતે સમાપ્ત થનારું.
तदर्थम्	તેને માટે, તેને સારુ, તે માટે. તેના નિમિત્તે ઇચ્છિત.
तदवधि	ત્યાં સુધી, એ સમય સુધી
तदा	ત્યારે, તે કાળે, તે વખતે.
तदानीम्	તે વખતે, તે કાળે, તે સમયે, ત્યારે
तद्वत्	તેના જેવું, તેની પેઠે, તેના જેવી ક્રિયાવાળું.
तप्त्वा	તપ કરીને, તપશ્ચર્યા કરીને, તપીને, તપાવીને.
तथेति	સહમતિ, પ્રતિજ્ઞાને પ્રગટ કરવી તે
तर्हि	તે વખતે, ત્યારે, તે સમયે.

तलतस्	તળિયેથી, તળે, તળિયે.
तादीला	તે વેળા, તે કાળે.
तावच्छस्	તેટલું, તેટલા પ્રકારે.
तावत्	સંપૂર્ણ, સમગ્ર, ત્યાં સુધી, પ્રશંસા, પક્ષાંતરે, યુદ્ધ, અધિકાર ત્યારે, તે વેળા, તે વખતે, પરિમાણ
तावत्कालम्	ત્યાં સુધી, તેટલા વખત સુધી.
तावद्धा	તેટલા પ્રકારે, તેટલી વાર.
ति	ઇતિ શબ્દના અર્થમાં, તે પ્રમાણે, એ રીતે.
तिरस्	અંતર્ધાન થવું, અદૃશ્ય થવું, આડુ, તિર્છું, વક્ર, છાની રીતે તિરસ્કાર
तिर्यक्	આડું, વાંકું, તિરછું, આડી રીતે
तिलशस्	તલ તલ જેવડું કરીને, તલ તલ જેવડું.
तिष्ठद्गु	ગાયો દોહવાનો સમય
तुरम्	ત્વરા, વેગ, ઉતાવળ.
तुर्वशे	પાસે, સમીપ, નિકટ.
तुल्यशस्	સરખેસરખું, સરખી રીતે, સરખે ભાગે, બરાબર.
तुष्ट्वा	સંતોષ પામીને, ખુશી થઈને.
तूष्णीकाम्/ तूष्णीम्	ચૂપ, શાંત, મૌન, ચુપકીદી
तूष्णीगङ्ग	તે નામે એક દેશ.
ते	તારાથી, તુ વડે, તારા વડે, ગૌરી, પાર્વતી
तेन	તે માટે, તેથી, તે વાસ્તે, તે સારુ.
तोतस्	ભાર્યા, સ્ત્રી, તારામાં, તારા વિષે.
त्यक्त्वा	ત્યાગ કરીને, છોડીને.
त्रिगङ्ग	તે નામનું એક તીર્થ.

त्रिवेलम्	ત્રણ વખત.
त्रिस्	ત્રણ વાર.
त्रुटिशस्	ક્ષણે ક્ષણે, ત્રુટિએ ત્રુટિએ.
त्वत्तस्	તારાથી, તુંથી.
त्वै	વિશેષ, વિતર્ક.
थै थै	થૈ થૈ એ પ્રમાણે અનુકરણ શબ્દ કરવો.
दक्षिणतस्	દક્ષિણ દિશામાં, દક્ષિણથી, જમણી બાજુથી.
दक्षिणा	દક્ષિણ, દક્ષિણ દિશા, દિક્ષણ દિશાથી, દક્ષિણમાં, જમણી બાજુ તે નામની એક નાયિકા, યજ્ઞ વગેરેની અંતે અપાતુ દાન
दक्षिणाहि	દૂરનો દક્ષિણ ભાગ.
दक्षिणित्	દક્ષિણમાં, દક્ષિણ દિશામાં.
दक्षिणेन	દક્ષિણ દિશામાં, દક્ષિણ દેશમાં, દક્ષિણ તરફ
दण्डादण्डि	લાકડીએ લાકડીએ થયેલું યુદ્ધ.
दत्त्वा	આપીને, દઈને.
दद्धि	માંગવું, યાચના કરવી.
दमे	ઘર-ગૃહ.
दम्	ભાર્યા, પત્ની.
दर	થોડું. અલ્પ
दरीवत्	ગુફા સરખું, કોતર જેવું.
दर्शयित्वा	દેખાડીને, બતાવીને.
दलशस्	કટકે કટકા, ટુકડે ટુકડા, દળે દળ.
दशधा	દશ પ્રકારે.
दस्युसात्	ચોરને આધીન, શત્રુને આધીન.
दानतस्	દાનથી.

दापयित्वा	અપાવીને, દેવરાવીને.
दाहवत्	દાહ જેવુ, તાપ જેવુ, ગરમી જેવુ
दिवा	દિવસે.
दिवानक्तम्	દિવસ રાત.
दिवानिशम्	દિવસ અને રાત્રિ, દરરોજ.
दिवेदिवे	દિવસે દિવસે.
दिष्ट्या	સુખથી, આનન્દથી, ખુશીમાં, ભાગ્યયોગે, દૈવયોગે, કર્મવડે
दीनकम्	ગરીબીથી, દુઃખીપણાથી.
दीपवत्	દીવા જેવુ
दुःषमस्	બરોબર રીતે નહીં, યોગ્ય રીતે નહીં, ખરાબ, નિંદા.
दुरात्मन्	દુષ્ટ અંતઃકરણવાળું, દુષ્ટ આત્માવાળું, દુષ્ટ,
दुर्	દુષ્ટ, નિંદા, નિષેધ, દુઃખ, થોડું, કષ્ટ, કૃશ, અસંપત્તિ, સંકટ એવા અર્થમાં વપરાય છે.
दुष्ठु	નિંદા અર્થમાં વપરાય છે.
दूरतस्	દૂરથી, છેટેથી.
दूरम्	દૂરથી, છેટે.
दूरे	દૂર-છેટે.
द्दन्	હિંસા અર્થમાં તથા દઢ એવા અર્થમાં વપરાતો અવ્યય.
दृष्टान्ततस्	દષ્ટાન્તથી, ઉદાહરણથી, શાસ્ત્રથી, મરણથી.
देवत्रा	દેવને અર્પણ કરવા યોગ્ય, દેવને સ્વાધીન.
देवदर्शम्	દેવનાં દર્શન કરીને, દેવને જોઈને.
देवशस्	દેવોમાં, દેવ વિષે.
देवसात्	સંપૂર્ણ રીતે દેવને પ્રાપ્ત થાય તે, દેવને અર્પણ કરવું, અથવા દેવને સ્વાધીન કરવું.

दैवतस्	દૈવથી, દૈવયોગે, પ્રારબ્ધવશાત્.
दैवयोग /	
दैवयोगात्	દૈવનો યોગ, ભાગ્યનો સંયોગ.
दैवात्	દૈવથી-પ્રારબ્ધથી, જોર જુલમથી, પ્રારબ્ધવશાત્.
दोषतस्	દોષથી, અપરાધથી, ભૂલથી.
दोषा	રાત્રિએ, રાત્રે.
दोहसे	દોહવાને, દોહવાને માટે.
द्राक्	જલ્દીથી ઉતાવળથી, ઝટ, શીઘ્ર.
द्रुमवत्	ઝાડ જેવું
द्वादशधा	બાર પ્રકારે, બાર રીતે.
द्विः	બે વાર.
द्विदण्डि	બે લાકડીઓથી થતું યુદ્ધ.
द्विधा	બે પ્રકારે, બે રીતે.
द्विधातस्	બન્ને તરફથી, બન્ને રીતે.
द्विमुनि	પાણિનિ અને કાત્યાયન.
द्विमुषलि	બે મૂસળ-સાંબેલાથી થતું યુદ્ધ.
द्वियमुन	બે યમુનાનો સંગમ.
द्विशस्	બે વાર, એક ક્રિયાથી બે કાર્ય કરવા.
द्विस्	બે વાર.
द्वेधा	બે પ્રકારે.
द्वै	વિતર્ક બતાવનાર અવ્યય.
द्वैधम्	બે પ્રકારે, બે રીતે.
धनवत्	ધનની પેઠે
धर्मतस्	ધર્મથી.
धान्यवत्	ધાન્યની પેઠે

धामशस्	સ્થાને સ્થાને, ઠેકાણે ઠેકાણે, ઘેર ઘેર, શરીરે શરીરે.
धाराल / धारावत्	ધારાની જેમ
धिक्	અપમાનભર્યા શબ્દવડે ભય ઉત્પન્ન કરવામાં નિંદામાં અને તિરસ્કારમાં વપરાતો અવ્યય, અંતિમ કુલકરના સમયમાં વપરાતી શિક્ષા
धीर	સાહસ પૂર્વક, દૃઢતાથી.
धूमवत्	ધૂમાડા જેવું
धूसी	વિસ્તાર.
धूसीकृत्य	વિસ્તારીને.
धृत्वा	ધારણ કરીને.
ध्वंसकला	હિંસા, ઠાર મારી નાંખવું.
ध्वंसकलाकृत्य	હિંસા કરીને, ઠાર મારીને.
न	નિષેધાર્થમાં, ઉપમામાં, નહિ એવા અર્થમાં
नकिम् / नकिर्	વર્જનાર્થે અવ્યય, ત્યાગ કરવા યોગ્ય.
नक्	રાત્રે, રાત્રિએ.
नखानखि	નખે નખે નખના ઘા કરતાં થયેલું યુદ્ધ.
नञ्	નહિ, ના, સ્વરૂપાર્થ અતિક્રમ-ઓળંગવું, ઈષદર્થ, સદૃશપણું બતાવનાર અવ્યય.
नतराम्	અતિશય નહિ, સખત મનાઈ, અત્યંત.
ननु	પ્રશ્ન, પૂછ-પરછ., અવધારણ, નિશ્ચય, અનુજ્ઞા, સંમતિ, આમંત્રણ, વિનિગ્રહ, પરકૃત, અધિકાર, ગભરાટ, આક્ષેપપૂર્વક પ્રત્યુક્તિ, વાક્યારંભ, વિતર્ક અર્થમાં વપરાય છે.
ननुच	વિરોધોક્તિમાં વપરાતો અવ્યય.
नमस्	નમસ્કાર.

नमस्कृत्य /	
नमस्कृत्वा	નમસ્કાર કરીને.
नवतिधा	નેવુ પ્રકારે.
नवधा	નવ પ્રકારે.
नवम्	હાલનું, તાજું, આજકાલનું.
नवरम्	પણ, આટલું, વિશેષ, અન્તર.
नस्तस्	નાકમાં, નાકથી.
नह	સામો આરંભ કરવો, સજ્જ થવું.
नहि / ना	ના, નહિ-નિષેધાર્થ.
नाना	વિના, સિવાય, અનેક, જુદુ, તરેહ તરેહ.
नानाकारम्	અનેક પ્રકારે કરેલું.
नाम	પરિણામ, ભાવ, સંજ્ઞા, વિશેષ નમન, યથાર્થતા, પ્રકાશપણું, પ્રસિદ્ધિ, વિસ્મય અલીક વગેરે દર્શાવનાર અવ્યય
नामग्राहम्	નામ લઈને, નામ ગ્રહણ કરીને.
नामतस् /	
नामधेयतस्	નામથી.
नामादेशम्	નામ કહીને, નામ બતાવીને.
नास्ति	નહિપણું, જેમ,
नि	સમૂહ, નીચે, નીચા થવું, અત્યંત આદેશ, નિત્ય, કુશલતા, બંધન, અન્તર્ગત થવું, પાસે, દર્શન, ઉપરમ, વિરામ, આશ્રય, દૃષ્ટાંત, સંશય, નિન્દા, દાન, મોક્ષ, વિન્યાસ, નિષેધ તથા નિશ્ચય. એવા અર્થમાં વપરાય છે.
निःषम	નિન્દા અને ધિક્કારમાં વપરાતો અવ્યય.

निकक्ष	ઘાસની ગંજી પાસે, પશ્ચિમ અને દક્ષિણની સંધિ પાસેનું.
निकषा	નિકટ, પાસે, વચ્ચે, મધ્યે
निकषात्मज	રાક્ષસ.
निकुच्यकर्णि	કાન સંકોચવા પૂર્વક.
नितराम्	અતિશય, અત્યંત.
नित्यदा	હંમેશ, સર્વદા.
नित्यशस्	સદા, હંમેશા.
निधाय	મૂકીને, સ્થાપીને.
निपत्य	પડીને, નમીને, નીચે પડીને.
निपीड्य	અત્યન્ત પીડીને, નીચોવીને, ભેટીને.
निभूय	અત્યન્ત થઈને.
निमूल	નીચે મૂળ સાથે
नियमशस्	નિશ્ચયથી.
निरवशेषतस्	સમગ્રથી, સંપૂર્ણથી, સંપૂર્ણ રીતે.
निरशन	ભોજનનો અભાવ
निर्	વિયોગથી, મુક્ત, થી રહિત, વિના, મુક્ત, પીરહિત, અત્યય આદેશ, ઓળંગવું, ભોગ, નિશ્ચિત, નિષેધ
निर्दहस्	બાળવાને, બાળી નાખવાને.
निर्दिश्य	દેખાડીને, બતાવીને.
निर्बहिस्	અત્યંત બહાર.
निर्भिद्य	ભેદીને, વીંધીને, તોડીને.
निर्मक्षिक	માંખીઓ વગરનું, એકાન્ત-નિર્જન.
निर्मथ्य	મથીને-વલોવીને.
निर्मशक	મચ્છરોનો અભાવ

निर्मृजस्	શુદ્ધ કરવાને, દૂર કરવાને, વિનાશ કરવાને.
निर्याय	નીકળીને, બહાર જઈને.
निर्वाप्य	શાંત કરીને, હોલવીને
निर्व्यञ्जने	સરળતાથી, સફાઇથી.
निर्हिम	હિમનો અભાવ.
निवचन	મૌન
निवचने	વચનનો નિયમ. (વાણીબંધ)
निशमय्य / निशम्य	સાંભળીને.
निश्चित्य	નિશ્ચય કરીને-નક્કી કરીને.
निष्कालिक	યોગ્ય સમયે નહિ હોવાપણું.
निष्क्रम्य	બહાર નીકળીને.
निष्षम	વર્ષો ઉપરનું.
निसर्गेण	સ્વાભાવિક.
निस्	નિષેધમાં, નિશ્ચયમાં, સંપૂર્ણપણામાં તથા ઓળંગવું એવા અર્થમાં વપરાય છે.
निस्तरीक	નદી વગેરે ઉતરવાને દેવાતા કરથી છુટા થયેલ, કરનો અભાવ.
निस्तुषीकृत्य	ફોતરાં રહિત કરીને.
निष्पृह	ઈચ્છાનો અભાવ
नीचकैस्	નીચે, નીચું, હલકેથી, ધીમેથી.
नीचा	નીચે નીચે.
नीचात्	નીચેથી, નીચે.
नीचैस्	નીચે.
नीचैस्तमाम् / नीचैस्तराम्	અતિશય નીચે, અત્યન્ત નીચું, અતિશય અલ્પ.

नीत्वा	લઈ જઈને, દોરીને, પ્રાપ્ત કરીને, સમય વગેરે ગાળીને.
नीरुज्	રોગનો અભાવ, આરોગ્ય, તન્દુરસ્ત.
नीवाक	નિવૃત્તિ, વાણીની શાંતિ, વચનનો વિરામ
नु	વિકલ્પ, અનુનય, ગત અર્થ, વિતર્ક, અપમાન, આદેશ, પશ્ચાત્તાપ બતાવનાર અવ્યય
नूनम्	તર્કમાં, નક્કી કરેલામાં, સ્મરણમાં, નિશ્ચયમાં, વાક્યપૂર્તિમાં ઉત્પ્રેક્ષામાં
नेत् / नेद्	સંશયમાં, રોકાણમાં, અટકાવ કરવામાં, સમુચ્ચયમાં, બિલકુલ નહિ જ એવા અર્થમાં વપરાય છે.
नैकधा	બહુ પ્રકારે, ઘણી પ્રકારે.
नैकशस्	બહુવખત, ઘણીવાર.
नो	નિષેધવાચક અવ્યય, નકાર.
नोचेत्	નહિ તો, અન્યથા.
नोत्	નહિ જ.
नोधा	નવ રીતે, નવ પ્રકારે.
न्यायतस्	ન્યાયથી, સત્યતાથી.
पक्त्वा	પકાવીને, રાંધીને.
पचतितमाम् / पचतितराम्	અત્યન્ત રાંધનાર, બહુ પકાવનાર.
पच्छस्	ડગલે ડગલે, પગલે પગલે.
पञ्चकृत्वस्	પાંચ વાર કરેલ, પાંચ વેળા, પાંચ વખત.
पञ्चगङ्ग	કાશીમાં આવેલું પંચનદ તીર્થ, પાંચ નદીનો મેળાપ.
पञ्चदशधा	પંદર પ્રકારે.
पञ्चधा	પાંચ પ્રકારે, પાંચ રીતે.
पञ्चाशद्धा	પચાશ રીતે, પચાશવાર.

पटत्	એક પ્રકારની અસ્પષ્ટ શબ્દની નકલ.
पदशस्	ડગલે ડગલે, પગલે પગલે.
परःश्वस्	આવતો પરમ દિવસ.
परतस्	પારકાથી, બીજાથી.
परतोग्राह्य	બીજાથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય.
परत्र	પરલોક.
परमम्	અનુજ્ઞા અને સ્વીકાર બતાવનાર અવ્યય.
परम्	હુકમ-આજ્ઞા, ત્યાગ, ક્ષેપ, કેવલ, પશ્ચાદર્થ-આના પછી એમ, પરન્તુ.
परश्वस्	ગયેલો, આવતો પરમ દિવસ.
परसात्	પારકાને-બીજાને આધીન.
परस्	પશ્ચિમથી, પશ્ચિમે, પશ્ચિમ.
परस्तात्	પછી. પાછળથી, પશ્ચિમથી, પશ્ચિમે, અનન્તર
परस्पराम्	પરસ્પર, અન્યોન્ય.
परा	પ્રધાનપણું, મુખ્યત્વ, શ્રેષ્ઠપણું, પ્રતિકૂલપણું, ઘર્ષણ, પરાભવ, સમ્મુખપણું, ત્યાગ, પરાક્રમ, અત્યન્ત, ગમન, ગતિ, તિરસ્કાર, ભંગ, અનાવૃત્તિ બતાવનાર ઉપસર્ગ.
पराके	દૂર-છેટે.
पराचैस्	દૂર.
परारि	ગયેલું ત્રીજું વર્ષ પરાર.
परार्थ	બીજા માટે, પારકા માટે.
परावत्	દૂર, ઘણે છેટે.
परि	ચારે તરફ થવું, વ્યાપ્ત થવું, દોષ કહેવા, ભૂષણ, ભેટવું, છોડવું, ત્યાગ, મર્યાદા, આચ્છાદન

	નાપસંદગી, ખેદ, શોક, રોગ, શેષ, બંધ થવું, વિરામ, ઉપરમ, સંતોષ સાથે બોલવું એવા અર્થમાં વપરાય છે.
परिकर्ष	ખેંચવાનો અભાવ
परिकेश	કેશની ઉપરનો ભાગ.
परिग्राम	ગામની સામે.
परितस्	ચારે બાજુ, સર્વ તરફ.
परित्यज्य	ત્યાગ કરીને, તજીને, છોડીને.
परिपाद	પગનો ત્યાગ કરીને, પગ-ચરણ સિવાય.
परिप्रेष्य	પ્રેરવા લાયક, મોકલવા યોગ્ય ચાકર વિગેરે મોકલીને, પહોંચાડીને, પ્રેરણા કરીને.
परिभाष्य	બોલીને, કહીને
परिभूय	તિરસ્કારીને, અપમાન કરીને, અનાદર કરીને.
परिमाणतस्	પ્રમાણથી, માપથી.
परिमुख	મુખનો ત્યાગ, મુખ સિવાય, મુખ વિના.
परिमृज्य	સાફ કરીને
परिवारवत्	કુટુંબ વગેરે પરિવારની જેમ
परिविष्णु	ચારે તરફ વિષ્ણુ.
परिवृत्य	ચક્રાકારે ફરીને, અદલો બદલો કરીને, પ્રદક્ષિણા કરીને.
परिष्वज्य	ભેટીને, આલિંગન કરીને.
परिसंवत्सर	વર્ષ ઉપર, વર્ષ પછી.
परिहनु	હડપચી ઉપર.
परिहस्त	હાથનો ત્યાગ.
परीणसा	બહુ, ઘણું, પુષ્કળ.
परीत्य	ઘેરીને, ચારે તરફ વીંટળાઇને, ચારે બાજુએ જઈને.
परुत्	પૂર્વના વર્ષે, પોર-પરાર.

परेद्यवि/ परेद्युस्	બીજે દિવસે, ગયે રોજ, બીજે દિવસે, ગઈ કાલ.
परोक्ष	અપ્રત્યક્ષ જ્ઞાન, ઇન્દ્રિયોની સહાયતાથી થતું જ્ઞાન.
पर्यक्	ચારે બાજુએ, બધી દિશાઓમાં.
पर्यायशस्	અનુક્રમે, વારાફરતી, પર્યાયે.
पर्याली	હાનિ યા ક્ષતિ (હિંસા) બતાવતું અવ્યય, હિંસા.
पर्यालीकृत्य	હિંસા કરીને. ("**पर्याली**" અવ્યય સાથે **कृ, भू, अस्** પ્રાયઃ કરીને લગાવાય છે
पर्युदय	ઉદયની સમીપ, સૂર્યોદયની લગભગ.
पशुमारम्	પશુની પેઠે મારીને.
पश्चा/ पश्चात्/ पश्चात्तात्	પછી, પાછળથી, અનંતર, છેવટે, છેલ્લે ત્યાર પછી
पश्चिमतस्	આથમણી તરફથી, પશ્ચિમ તરફથી.
पश्य	પ્રશંસા, આશ્ચર્ય અર્થમાં વપરાતો અવ્યય
पश्यतस्	જોતાં, દેખતાં, પ્રત્યક્ષ.
पाकला	પાકેલી બુદ્ધિવાળું.
पाट्	સંબોધનમાં વપરાતો અવ્યય.
पादशस्	પગેપગે, પા પા ભાગે, પાદે પાદે.
पापसम	પાપની સમાન.
पारेगङ्ग	ગંગાની પારે.
पारेसमुद्र	સમુદ્રની પાર.
पारेसिन्धु	સિન્ધુનદીની પાર, સમુદ્રની પાર.
पार्श्वतस्	સમીપથી, પાસેથી, પડખેથી.
पिण्डवत्	પિંડની પેઠે, પિંડ સમાન.
पितृतस	બાપથી, પિતાથી.
पिनह्य	પહેરીને, ઓઢીને.

पीत्वा	પીને, પાન કરીને.
पीलुमूलतस्	પીલુનાં મૂળ તરફની એક દિશા.
पुंवत्	પુરુષની પેઠે, પુરુષની સમાન.
पुण्यसम	જ્યાં સરખું પુણ્ય હોય છે તે.
पुत्रवल	પુત્ર સમાન, છોકરાની પેઠે
पुनःपुनर्	વારંવાર, ફરીફરીને, બીજી બીજીવાર
पुनर्	ફરીથી બીજીવાર, ભેદ, અધિકાર, પક્ષાંતર અને વિશેષપણું બતાવનાર અવ્યય
पुरःसर	યુક્ત, સહિત.
पुरतस्	આગળ, મોખરે.
पुरस्/ पुरस्तात्	પૂર્વ દિશામાં, પૂર્વકાળમાં, પૂર્વ દેશમાં, સામે, હાજર-આંખની આગળ, આગળથી
पुरा	અગાઉ, પૂર્વે, જૂના કાળમાં, ભવિષ્યકાળે, પાસે
पुरुत्रा	ઘણાઓને, ઘણા વિષે.
पुरुधा	અનેક પ્રકારે.
पुरुषत्रा	પુરુષને, પુરુષમાં.
पुरुषवाहम्	પુરુષને ઉપાડવું તે.
पूतयव	જેમાં જવનાં ફોતરાં કાઢી નાંખેલાં હોય એવું ખળુ.
पूयमानयव	ફોતરાં વગરનાં કરાતા જવવાળું ખળુ વિગેરે.
पूरयित्वा	પૂર્ણ કરીને, ભરીને.
पूर्वतस्	પૂર્વમાંથી, પૂર્વ દિશામાં, પૂર્વમાં પહેલાંથી.
पूर्वत्र	પૂર્વે, અગાઉ, આગળ, પૂર્વમાં.
पूर्ववत्	પૂર્વની પેઠે, અગાઉ પ્રમાણે, પ્રથમ મુજબ.
पूर्वेण	પૂર્વ દિશામાં, પૂર્વ કાળમાં, પૂર્વ દેશમાં.
पूर्वेद्युस्	ગઈકાલ, ગયો દિવસ, આગલો દિવસ, પ્રભાત સમય.

पृक्षे	સંગ્રામ, યુદ્ધ.
पृथक्	જુદુ, ભિન્ન., સિવાય, વિના, તરેહ, તરેહનું, જાત જાતનું
पृष्ट्वा	પૂછીને, પ્રશ્ન કરીને.
पृष्ठतस्	વાંસે, પાછળથી.
प्याट्	**हे भो** એવા સંબોધનાર્થક અવ્યય
प्र	આરંભ, ગતિ, ઉત્કર્ષ, મોટાઇ, પ્રથમપણું, સર્વ તરફથી હોવું, ઉત્પત્તિ, ખ્યાતિ, વ્યવહાર અને અધિકપણું એ અર્થોમાં વપરાય છે. ધાતુઓની પૂર્વે ઉપસર્ગ રૂપે લાગતાં તેનો અર્થ થાય કે, આગળ, આગળનું, સામેનું, આગળની બાજુએ, પહેલાં, દૂર, જેમકે **प्रगम्**, **प्रस्था**, **प्रचुरम्**, **प्रथा** વગેરે, જ્યારે વિશેષણની પૂર્વે લાગે ત્યારે તેના અર્થ બહું, ઘણું, વધારે અત્યંત આદિ, જેમકે **प्रकृष्टः**, **प्रमत्तः** વગેરે નામનની આગળ લાગે ત્યારે તેના અર્થો આ રીતે થાય-આરંભ ઉપક્રમ જેમકે **प्रयाणम्**, **प्रस्थानम्**, **प्राह्णम्** લંબાઈ જેમકે **प्रवालमूषिकः**, શક્તિ જેમ કે **प्रभुः**, તીવ્રતા આધિક્ય જેમકે **प्रवादः प्रकर्षः प्रच्छायः प्रगुणः** સ્તોત્ર અથવા મૂળ જેમકે **प्रभवः प्रपौत्रः**, પૂર્તિ, પૂર્ણતા તૃપ્તિ, જેમકે **प्रभुकतमन्नम्**, અભાવ વિયોગ અનસ્તિત્વ જેમકે **प्रोपिता प्रपर्णः वृक्षः**, અતિરિક્ત જેમકે **प्रज्ञाः**, શ્રેષ્ઠતા, જેમકે **प्राचार्यः** પવિત્રતા જેમકે **प्रसन्नं जलं**, અભિલાષા જેમકે **प्रार्थना**, વિરામ જેમકે **प्रशमः**, સન્માન આદર જેમકે **प्राञ्जलिः**, પ્રમુખતા જેમકે **प्रणसाः प्रवालः**
प्रकामम्	અત્યંત. બહુ, ઘણુ, અનુમતિના અર્થમાં વપરાય છે.

प्रकृतिवत्	વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ આદેશનું સ્થાનીના તુલ્ય કાર્ય, મૂળના જેવું.
प्रकृष्य	ખેંચવા યોગ્ય, ખેડવા યોગ્ય. "ખેંચીને, ખેડીને
प्रकृष्य	ખેડીને ખેંચીને
प्रक्रम्य	આરંભીને, શરૂઆત કરીને, જઈને, ઉપર ચઢીને, હરાવીને.
प्रगे	અત્યન્ત પ્રાતઃકાળ, પરોઢ.
प्रणिपत्य	આદર કે માનથી નમસ્કાર કરીને.
प्रतमाम्/ प्रतराम्	અત્યન્ત પ્રકર્ષ-અતિશય વિશેષ ઘણું જ ઉત્તમ વિગેરે.
प्रताम्	ગ્લાનિમાં વપરાતો અવ્યય
प्रति	વ્યાપ્તિ, લક્ષણ-ચિહ્ન, પ્રતિનિધીકરણ., ઊલટું, સામે, બદલો, થોડું,નિંદા, નિશ્ચય, વ્યાવૃત્તિ, અભિમુખપણું, કોઈ પ્રકાર પામેલાનું કથન, સ્વભાવ વગેરેમાં વપરાતો અવ્યયની તરફ
प्रतिकण्ठ	કંઠમાં, કંઠનું, સમીપપણું, કંઠને વિશે.
प्रतिकाम	દરેક ઇચ્છાએ, પ્રત્યેક અભિલાષામાં.
प्रतिक्षण	દરેક ક્ષણે, ક્ષણે ક્ષણે.
प्रतिगिरि	દરેક પર્વતમાં, પર્વતે પર્વતે.
प्रतिगृह्य	સામેથી ગ્રહણ કરીને, સ્વીકારીને.
प्रतिच्छन्दस्	પ્રત્યેક વેદમાં, દરેક વેદને વિશે
प्रतिजन	માણસે માણસે, પ્રત્યેક મનુષ્યે.
प्रतितन्त्र	દરેક શાસ્ત્રને વિશે, પ્રત્યેક શાસ્ત્રમાં શાસ્ત્રે શાસ્ત્રે
प्रतिदिन/ प्रतिदिवस	દરરોજ, હમેશાં દિવસે દિવસે.
प्रतिदिश	દિશાએ દિશાએ, દરેક દિશામાં.

प्रतिदेश	દેશ દેશમાં પ્રત્યેક દેશમાં, દરેક દેશમાં.
प्रतिद्वार	બારણે બારણે, પ્રત્યેક દરવાજે.
प्रतिनिश	રાત્રિએ રાત્રિએ, દરેક રાત્રિમાં.
प्रतिन्याय	જેમ જવાયું હોય તેમ ફરી પાછા આવવું તે, યુક્તિને ઉલ્લંઘન કર્યા સિવાય.
प्रतिपथ	રસ્તે રસ્તે, પ્રત્યેક માર્ગને વિષે.
प्रतिपद	પદે પદે, પગલે, પગલે.
प्रतिपात्र	પ્રત્યેક પાત્રે, દરેક પાત્રમાં, પાત્રે પાત્રે.
प्रतिपादप	દરેક ઝાડે, વૃક્ષે, વૃક્ષે.
प्रतिपुरुष	દરેક પુરૂષે, પુરૂષે પુરૂષે, પ્રત્યેક પુરૂષમાં
प्रतिपूज्य	સામે પૂજીને-પૂજન કરીને.
प्रतिपूरुष	દરેક પુરૂષે, પુરૂષે પુરૂષે, પ્રત્યેક પુરૂષમાં
प्रतिप्रसव	જન્મે જન્મે, દરેક ઉત્પત્તિ વખતે.
प्रतिमण्डल	પ્રત્યેક મંડળમાં, મંડળે મંડળે
प्रतिमित्र	પ્રત્યેક મિત્રને વિષે, મિત્રે મિત્રે
प्रतिमुख	દરેક મુખને વિષે, મુખે મુખે
प्रतिरथ	રથે રથે, રથને વિષે
प्रतिरथ्य	શેરીએ શેરીએ, દરેક પોળમાં.
प्रतिवासर	દિવસે દિવસે, દરરોજ.
प्रतिविष्णु	વિષ્ણુ વિષ્ણુ પ્રત્યે, દરેક વિષ્ણુમાં
प्रतिसर्ग	પ્રત્યેક સૃષ્ટિએ, પ્રલયે પ્રલયે, દરેક સૃષ્ટિમાં
प्रतिस्कन्ध	ખાંધે ખાંધે, દરેક ખંભે
प्रतिस्त्रि	સ્ત્રીની સમ્મુખ.
प्रतिस्पश	પ્રત્યેક દૂતમાં,
प्रतीक्ष्य	રાહ જોઇને, લક્ષ્યમાં લઇને, વિચારીને.

प्रत्यक्	વિરુદ્ધ દિશામાં., પાછલી બાજુએ, આપેલુ, ચાલુ કરવું, વિવાહમાં આપેલુ
प्रत्यक्ष	ઇન્દ્રિયનું લક્ષણ-ચિહ્ન. ઈન્દ્રિયના સંબંધથી થનારુ જ્ઞાન, દ્રષ્ટિગોચર દ્રશ્ય,
प्रत्यक्षतस्	સમક્ષ, સાક્ષાત્-પ્રત્યક્ષ.
प्रत्यङ्ग	પ્રત્યેક અવયવે
प्रत्यच्	સ્વાત્મા, પશ્ચિમદેશ-કાળ.
प्रत्यच्	પશ્ચિમ કાળમાં, પશ્ચિમ દેશમાં પશ્ચિમ દિશામાં
प्रत्यहम्	હંમેશ, દરરોજ.
प्रत्यागार	પ્રથમનું નિવાસસ્થલ.
प्रत्युत	બીજી રીતે, ઉલટી રીતે., નહિ તો કિંવા
प्रत्युरस्/ प्रत्युरस	છાતીમાં, છાતી વિષે.
प्रत्यृच	પ્રત્યેક ઋચાએ, દરેક ઋચાએ-વેદની કડીએ.
प्रत्येक	એક એક પ્રત્યે, દરેક.
प्रथमतस्	પહેલેથી, મુખ્યથી, પ્રથમથી.
प्रदक्षिणीकृत्य	પ્રદક્ષિણા કરીને, ગોળ ફરીને.
प्रद्यु	આકાશનું, આકાશ સંબન્ધી, પરલોક સંબન્ધી.
प्रपित्वे	ઉત્તરાયણ.
प्रबाहुक/ प्रबाहुक्	સમકાળ, સરખા કાળે, ઊંચું, ઊંચે.
प्रभृति	સમય-દેશ-કાળથી આરંભીને-આદિમાં રાખીને એવા અર્થમાં વપરાતો અવ્યય., આજે, આજથી લઈને
प्रमाणतस्	પ્રમાણથી.
प्रमादतस्	ભૂલથી, ચૂકથી, ગફલતથી, કર્તવ્ય અકર્તવ્યના અજ્ઞાનથી.
प्रमाद्यतस्	પ્રમાદપણાથી, ગફલતથી.

प्रमृग	ઘણાં મૃગોવાળું.
प्रयत्नतस्	પ્રયત્નથી, ઉદ્યોગથી.
प्रयुज्य	યોજના કરીને, સંબંધ કરીને, યોજીને, પ્રયોગ કરીને, પ્રેરણા કરીને, વાપરીને.
प्ररथ	જ્યાં રથ ગયો હોય તે પ્રદેશ.
प्रवाहिकातस्	સંગ્રહણી રોગથી, ગ્રહણી રોગ મટાડવાથી.
प्रशान्	સામર્થ્ય.
प्रसज्य	લાગીને, પ્રાપ્ત થઈને.
प्रसमीक्ष्य	સારી રીતે જોઇને, વિચારીને.
प्रसलवि	દેવ, મનુષ્ય, વૃક્ષ વગેરેની પ્રદક્ષિણા કરવી તે, આગળ પાછળ ગોળ ફરવું
प्रसह्य	બલાત્કારથી, જોર જુલમથી
प्रसाध्य	સાધીને, સિદ્ધ કરીને, વશ કરીને
प्रस्तुतम्	વિદ્યમાનકાળે, ચાલુ સમયે, વિચારને આધીન.
प्राक्	પૂર્વ દિશામાં, સુધી, અગાઉ, પૂર્વે, પહેલા, પ્રથમ
प्राक्चिरम्	સમય રહેતાં, વાર ન લગાડતાં.
प्राग्रम्	શ્રેષ્ઠ બિંદુ.
प्राग्वत्	અગાઉના સરખું, પૂર્વના દેશ અને કાળતુલ્ય.
प्राङ्गणतस्	આંગણેથી, આંગણામાં.
प्राच्	પૂર્વમાં, પૂર્વે, અગાઉ.
प्राजया	પ્રાજન ક્રિયા-પ્રકૃષ્ટ ગમન-ફેંકવાની ક્રિયા.
प्राजरुहा	ઊગવું.
प्राजरुहाकृत्य	ઊગીને.
प्रातर्	પ્રભાત, પ્રાતઃકાળ-સવારનો સમય, સૂર્યોદય સુધી ત્રણ મુહૂર્તનો કાળ.

प्रातस्तमाम्/	
प्रातस्तराम्	અત્યન્ત પ્રાતઃકાળ, અત્યન્ત પરોઢિયું, ઘણું જ વહેલું.
प्रादुस्	પ્રકટપણું, પ્રકટ, ખુલ્લું.
प्राध्वम्	અનુકૂલપણું, બંધન અને નમ્રતા એ અર્થમાં વપરાય છે.
प्रान्ततस्	બાકીની હદથી, છેડેથી, છેવટથી.
प्रायशस्/प्रायस्	ઘણું કરીને.
प्रायोग	અધિક્તર, સામાન્ય નિયમ મુજબ.
प्राशु	અત્યન્ત શીઘ્ર, ઘણી જ ઉતાવળ.
प्राश्य	ભોજન કરીને, જમીને.
प्राह्ण	સારા દિવસવાળું, મોટા દિવસવાળું.
प्राह्णे	દિવસનો પૂર્વભાગ.
प्राह्णेतमाम्/	
प्राह्णेतराम्	છેક પ્રાતઃકાળ, પરોઢિયું.
प्रीतिपूर्वक	સ્નેહપૂર્વક, પ્રેમથી, ખુશીથી.
प्रेत्य	લોકાન્તર, પરલોક, મરણ પામીને.
प्रेष्य	પ્રેરણા કરીને, મોકલીને
प्रोच्चैस्	બહુ મોટા અવાજે, જોરથી.
प्रोष्य	વિદેશ જઈને, પ્રવાસે જઈને.
प्रोह्यपदि	બે પગથી અત્યન્ત પ્રહાર કરવો તે.
प्लाशुचित्	શીઘ્ર, સત્વર, જલદી.
फट्	તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મન્ત્ર, તંત્રશાસ્ત્રોક્ત યોગ, કર્મકાંડમાં વપરાતો શબ્દ, અનુકરણ શબ્દ, મન્ત્રમાં વપરાતો **फट्** શબ્દ
फड्डाफड्डि	ગુલ્મનો એક ભાગ ફટ્ટક, એક ગણાવચ્છેદકની

	સરદારી નીચે રહેલાસાધુઓ ભેગા થઈને મંડળીમાં ગોઠવાઈ રહે તે.
फणवत्	ફેણ જેવું, ફણા તુલ્ય, ફણાની પેઠે.
फणावत्	ફણાની પેઠે.
फुत्/ फूत्	અપમાન કરવામાં, અનાદર કરવામાં, અનુકરણ કરવામાં,ધિક્કારવામાં વપરાતો અવ્યય.
फुत्कृत्य/ फूत्कृत्य	ફુંફાડો મારીને.
बत	આશ્ચર્ય, નિંદા, ખેદ, શોક, દયા, સંતોષ, સંબોધન, હર્ષ-અહો એ અર્થમાં વપરાતો અવ્યય
बरम्	સારુ, ઠીક, થોડું-ઈષ્ટ.
बलात्	બળથી, હઠથી
बलापकर्षम्	બલાત્કારથી, હઠથી.
बहिस्	બહાર,
बहुतस्	ઘણી બાજુએથી, બહુથી.
बहुल	અનેક દિશા-દેશકાળમાં, ઘણામાં.
बहुधा	બહુ પ્રકારે, ઘણું કરીને,
बहुवारम्/ बहुशस्	ઘણીવાર, બહુવાર, સાધારણતઃ, સામાન્યતઃ
बाहाबाहवि / बाहुबाहवि	હાથોહાથ પ્રહાર-મારામારી કરીને કરેલું યુદ્ધ., ધમસાણ યુધ્ધ
बाहूत्क्षेपम्	ભુજાઓને ઊંચી કરીને.
बाह्यान्त	બહારની બાજુએથી.
बुक्	અનુકરણ મૂલક શબ્દ.
बुद्धितस्	બુદ્ધિથી, અક્કલથી, હોંશિયારીથી.
ब्रह्मसात्	બ્રાહ્મણને આધીન, બ્રહ્માર્પણ, બ્રહ્મ અગર

	પરમાત્માની સ્થિતિ.
भगोस्	સંબોધનાર્થે સત્કારપૂર્વક બોલાવવામાં વપરાય છે.
भरे	સંગ્રામ, યુદ્ધ.
भर्तृसात्	બધું સ્વામીને અર્પણ, સ્વામીમય.
भस्मनिहु	રાખમાં આહુતિ દેવી એટલે કે વ્યર્થ કાર્ય કરવું.
भस्मसा	ચર્વણજન્ય શબ્દનું અનુકરણ.
भस्मसात्	બધું રાખરૂપ કરવું થવું.
भागशस्	ભાગ પ્રમાણે, હિસ્સા મુજબ.
भीतङ्कारम्	કોઇને કાયર કહીને બોલાવવો-સંબોધવો.
भुवर् / भुवस्	આકાશ રૂપ બીજો લોક-ભુવલોક, ભૂલોકથી બરાબર ઉપર.
भूयशस्	અનેકવાર, ઘણીવાર.
भूरिशस्	ઘણીવાર, અનેકવાર.
भूर्	ભૂર્લોક, પૃથ્વી.
भृशम्	અત્યન્ત, વારંવાર સારૂં
भेदतस्	ભેદથી, તફાવતથી.
भोस्	સંબોધનના કે પ્રશ્નના અર્થમાં વપરાતો અવ્યય.
भ्यसने	ઉત્તર દિશા.
भ्रंशकलाकृत्य	હિંસા કરીને.
मङ्क्षु	શીઘ્રતા, ઉતાવળ, જલ્દી.
मध्यतस्	વચમાં, વચ્ચેથી, મધ્યે.
मनाक्	થોડું, લગાર
मन्त्रतस्	મંત્રથી, ગુપ્ત વિચારથી, ખાનગી સલાહથી.
मम	મારો-મારી-મારું.
महर्	ઉપરનો ચોથો લોક (स्वर् અને जनस्ट વચ્ચેનો લોક)

	એક વ્યાહૃતિ વિશેષ
मा	વારવું, અટકાવવું, નહિ, ના.
माचिरम्	શીઘ્ર.
मास्म	નિષેધવાચક અને નિવારણ વાચક અવ્યય
मिथस्	એકાન્તમાં વ્યક્તિગત રૂપે, પોતાના રૂપે, પરસ્પર
मिथ्या	જૂઠું, ફોગટ, ખોટું
मुकुम्	નિર્વાણ-મોક્ષ, ભક્તિ, પ્રેમરસ.
मुक्तकण्ठम्	ઊંચા સ્વરે, કંઠ ખુલ્લો મૂકીને, મોટા સાદે.
मुक्त्वा	મૂકીને, છોડીને.
मुखतस्	મુખથી, મોંઢાથી.
मुख्यशस्	મુખ્યત્વે કરીને.
मुधा	ફોગટ, વ્યર્થ, મિથ્યા
मुषलामुषलि	મુશલે મુશલે થતું યુદ્ધ.
मुष्टीमुष्टि	મુક્કાબાજી, મૂઠીએ મૂઠીએ લડવું.
मुसलामुसलि	સાંબેલાં અને ગદાઓથી લડવું તે.
मुहुर्मुहुस्/ मुहुस्	લગાતાર, નિરંતર, વારંવાર
मृषा	ફોકટ, મિથ્યા, જૂઠું
यतःप्रभृति	જે સમયથી લઈને.
यतस्	જેથી, જે માટે, જ્યાં
यतस्तत	ગમે તે સ્થળેથી, ગમે તે દિશામાંથી, ગમે તે વ્યક્તિથી, ગમે ત્યાં ચારે બાજુએથી, ગમે તે દિશામાં.
यतोयतः	ગમે ત્યાં, ગમે તે દિશામાં
यत्	જે માટે, જેથી
यत्नतस्	પ્રયત્નથી, ઉદ્યોગથી.
यत्र	જ્યાં, જેને વિષે જેમાં

यत्र यत्र	જ્યાં ક્યાંય
यत्रकुत्र/ यत्र क्वचन/	
यत्रक्वापि	જ્યાં ક્યાંય, ગમે તે સ્થળે, જ્યારે પણ.
यथा	જે પ્રકારે, જેમ, જેવું, યોગ્યતા, અનુરૂપપણું બતાવનાર અવ્યય,કહેલી રીત પ્રમાણે
यथांशतस्	સરખા ભાગે.
यथाऋजु	સરલતા અનુસાર.
यथाकथम्	જેવી વાત હોય તેવી.
यथाकाम	ઇચ્છાનુસાર, મરજી મુજબ, ખુશી પ્રમાણે
यथाकाल	કાલ પ્રમાણે, સમય પ્રમાણે, ઋતુ પ્રમાણે
यथाक्रम	ક્રમ પ્રમાણે, અનુક્રમે, અનુક્રમ મુજબ
यथाजात	ઉત્પન્ન થયેલા પ્રમાણે વાસ્તવિક
यथाज्ञान	પોતાની સમજ પ્રમાણે, જાણ મુજબ.
यथातथ	યથાર્થ, ખરેખર.
यथातथा	સૂઝે તે રીતે, ગમે તેમ.
यथानिर्दिष्ट	બતાવ્યા પ્રમાણે, દેખાડવા મુજબ
यथापूर्व	અગાઉની પેઠે, પૂર્વ પ્રમાણે
यथाप्रदेश	ઉચિત સ્થાનમાં
यथाप्रधान	પદ કે સ્થિતિ અનુસાર
यथाबल	પોતાની વધુમાં વધુ શક્તિ સાથે.
यथाभाग	પ્રત્યેક ભાગ મુજબ, પ્રત્યેક પોતાના ક્રમાનુસાર સ્થાન પર
यथायथ	જેવું યોગ્ય હોય, યથોચિત, નિયમિત રીતે
यथारुचि	ઇચ્છાનુસાર, મરજી મુજબ.
यथारूप	રૂપને યોગ્ય, રૂપ પ્રમાણે, યથાયોગ્ય.

यथार्थ	સત્યતા, સત્ય સ્વરૂપ
यथार्ह	યથાયોગ્યતા, યોગ્ય રીતે, ઘટતી રીતે લાયકતા મુજબ.
यथावकाश	સમય પ્રમાણે, વખતસર.
यथावत्	યોગ્યરીતે, વ્યાજબી રીતે
यथावसर	તક પ્રમાણે, અવસર પ્રમાણે.
यथाविधि	વિધિમુજબ, ધારા પ્રમાણે, આજ્ઞા મુજબ
यथाशक्ति	શક્તિ અનુસાર, બળ પ્રમાણે,
यथाशास्त्र	શાસ્ત્ર પ્રમાણે, શાસ્ત્ર મુજબ.
यथाश्रुत	જેવું સાંભળ્યું હોય તેવું, સાંભળ્યા મુજબ.
यथासंख्य	સંખ્યા મુજબ, ક્રમે ક્રમે, એક અલંકારનું નામ
यथासुख	સુખ પ્રમાણે
यथास्थिति	જેમ હોય તેમ, યોગ્ય, ખરેખરું.
यथास्व	યથાર્થપણું, સારૂં, વાજબી
यथेच्छ	ઇચ્છાનુસાર, મરજી મુજબ.
यथेप्सित	યથેષ્ટ, ઇચ્છાનુસાર, મરજી મુજબ
यथोदित	કહેવા પ્રમાણે, બોલ્યામુજબ
यदा	જ્યારે, જે વારે, જે ટાણે
यदि / यद्युवा	જો, સંભાવના, વિકલ્પ, નિંદા
यदृच्छातस्	પ્રસંગવશ, અકસ્માત્, સંયોગથી.
यद्यपि / यद्यपिचेत्	જો કે, જો, અગર જો.
यद्वत्	જેવું, સમાન.
यद्वा	અથવા, અગર, બુધ્ધિ
यर्हि	જ્યારે, જ્યારે ત્યારે.
यावच्छक्य	જેટલું બની શકે તેટલું.

यावज्जीव	જ્યાં સુધી જીવ હોય ત્યાં સુધી
यावत्	જ્યાં સુધી, સમગ્રપણું, અવધિ, વ્યાપ્તિ, માપ, નિશ્ચય
यावत्तावत्	બીજગણિત પ્રસિદ્ધ પ્રથમ રાશિ
युक्	ખરાબ રીતે.
युगपत्	એકી સાથે, એકદમ.
युज्	નિન્દા
येन	જેના વડે, જેની દ્વારા, જેને માટે, જે કારણથી, જે સાધનથી
योगतस्	યોગથી.
रहसि	એકાન્તમાં
राजतस्	રાજાથી, રાજા પાસેથી.
राजसात्	રાજાને આધીન, રાજ્યમાં ભળેલું.
रूपतस्	રૂપથી, રૂપથકી.
रे	નીચ વિગેરેને બોલાવવામાં વપરાતો અવ્યય
लृ	દેવોની સ્ત્રી. દેવી, દૈત્ય સ્ત્રી, દૈત્યની માતા.
वत	ખેદ, આમન્ત્રણ, દયા, હર્ષ અને વિસ્મયમાં વપરાતો અવ્યય
वत्	સરખું, બરોબર
वरम्	સારું, ઠીક, થોડું, ઈષ્ટ.
वर्गशस्	સમૂહમાં શ્રેણીવાર.
वर्जम्	વિના, સિવાય
वर्णतस्	વર્ણથી.
वषट्	દેવોને ઉદ્દેશી હોમવાને યોગ્ય વસ્તુનો ત્યાગ
वस्तुतस्	વાસ્તવિક રીતે, ખરી રીતે, વસ્તુથી.
वा	વિકલ્પ, અવધારણ, નિશ્ચય, સમુચ્ચય, વિતર્ક,

	પાદપૂર્તિમાં વપરાય છે.
वाग्यतस्	ચુપકીથી, છાનામાના.
वारंवारम्	વેશ્યા, વારેવારે, ફરીફરી
वारेण	વારંવાર.
वि	નિયોગ, વિશેષ, નિશ્ચય, અસહન, નિગ્રહ, હેતુ, અવ્યાપ્તિ, થોડું એવા અર્થમાં, પરિભવ, અવલંબન, જ્ઞાન, વિશેષગતિ, આલસ્ય તથા પાલન અર્થમાં વપરાય છે.
विकारतस्	વિકારથી, ફેરફારથી.
विक्रीय	વેચીને.
वित्तवत्	ધનની જેમ
विद्यातस्	વિદ્યાથી, વિદ્યાથકી.
विधितस्	વિધિથી, વિધિ પ્રમાણે.
विधिवत्	વિધિ પ્રમાણે.
विना	વગર, સિવાય
विनीय	શીખવીને, કેળવીને, લઈ જઈને, હરીને
विपक्षतस्	પ્રતિકૂલપક્ષ, વિરુદ્ધપક્ષ, પ્રતિકૂલ પક્ષથી, વિરુદ્ધ પક્ષથી, શત્રુથી.
विप्रसात्	બ્રાહ્મણને સ્વાધીન, બ્રાહ્મણને અર્પણ.
विभागतस्	ભાગથી, હિસ્સાથી, ભાગ પ્રમાણે.
विलोक्य	જોઈને, દેખીને.
विशेषतस्	ઘણું કરીને, ખાસ કરીને, વિશેષે કરીને, વિશેષથી.
विश्वच्/विश्वच्च	ચારે બાજુ, ચોતરફ, બધેય.
विश्वतस्	ચારે તરફથી, સઘળેથી, સઘળે.
विषु	અનેક પ્રકારનું, સમાનતા.

विष्वक्	ચારે બાજુ જનાર, સર્વવ્યાપી.
विसृज्य	છોડીને, તજીને, આપીને.
विस्तरतस्/	
विस्तरशस्	વિસ્તારથી.
विहा	સ્વર્ગ.
विहाय	તજીને, છોડીને.
वीजतस्	બીજથી, બીજમાંથી,
वीरवत्	વીરની જેમ
वृथा	ફોગટ, વ્યર્થ, નિષ્ફળ, નિરર્થક
वेगतस	વેગથી, ઝડપથી, ઉતાવળથી.
वै	પાદ પુરણમાં, અનુનયમાં, સંબોધનમાં વપરાય છે.
वौषट्	દેવોને ઉદ્દેશી યજ્ઞકુંડમાં હવિષનો ત્યાગ-અર્પણ.
व्यपदेशिवत्	કોઈ પદાર્થની પેઠે મુખ્ય વ્યવહારનો વિષય.
व्यो	લોઢું, એક બીજ.
शक्तितस्	શક્તિથી, સામર્થ્યથી, શક્તિપ્રમાણે.
शतकृत्वस्	સોવાર.
शतधा	સો પ્રકારે, સેંકડો રીતે
शतशस्	સોવાર, સોરીતે, સેંકડોવાર
शनकैः/ शनैस्	ધીમે ધીમે, હળવે હળવે
शम्	આનંદ, સમૃદ્ધિ, કલ્યાણ, આરોગ્ય, મંગલકામના.
शलाकापरि	સોગઠાંની રમતમાં હારવું તે
शश्वत्	નિરન્તર, હંમેશ. સદા, વારંવાર, અનાદિ.
शान्तम्	નિવારણના અર્થમાં વપરાતો અવ્યય.
शास्त्रतस्	શાસ્ત્રોથી, શાસ્ત્ર પ્રમાણે, શાસ્ત્રાનુસાર.
शीत्	આકસ્મિક પીડા, આનંદ વ્યક્ત કરનારો અવાજ,

	સંભોગના સમયે આનંદોદ્રેકનો ધ્વનિ.
शीलतस्	સદ્‌વર્તનથી, સ્વભાવથી, ચારિત્ર્યથી, રાગદ્વેષના ત્યાગથી.
शुभम्	મંગળ, કલ્યાણ.
श्रत्	શ્રદ્ધા.
श्रीपूर्वम्	"શ્રી" શબ્દ આગળ લગાડીને.
श्रौषट्	યજ્ઞના અગ્નિમાં હવિર્દાન કરતી વખતે બોલાતો એક શબ્દ.
सकृत्	એકવાર,
सङ्घशस्	ઘણું, ઘણું, ટોળે ટોળે.
सजुस	સાથે.
सततम्	લગાતાર, અવિચ્છિન્ન રૂપે, નિત્ય
सत्	આદર સત્કાર અર્થમાં વપરાતો અવ્યય
सत्रम् / सत्रा	સાથે.
सत्यम्	સ્વીકારવામાં વપરાય છે.
सदा	સર્વ કાળે, હંમેશ, દરરોજ, કાયમ.
सद्यःकृत्य	જલ્દી કરીને, તરત કરીને, એકદમ કરીને.
सद्यस्	તરત, તત્ક્ષણ, જલદી, એકદમ.
सना	સદા, હંમેશાં, નિત્ય, કાયમ.
सनात्	સદા, હંમેશાં, નિત્ય, કાયમ.
सपदि	એકદમ, તત્કાળ, જલ્દી.
सप्तधा	સાતે પ્રકારે
समक्ष	પ્રત્યક્ષ, નજરો નજર, રૂબરૂ.
समन्ततस् / समन्तात्	ચોતરફ, બધે ઠેકાણે, સર્વત્ર.

समम्	સાથે, સહિતપણું, એક સમયે, એક જ વખતે
समया	પાસેપણું, સમીપ, મધ્યે વચ્ચે
समादाय	લઈને, ગ્રહણ કરીને, સ્વીકારીને.
समासतस्	સંક્ષેપથી, ટૂંકાણથી.
समीक्ष्य	સારી રીતે જોઈને, વિચારીને, તપાસીને.
समीपतस्	નજદીકથી, પાસેથી.
समूलघातिम्	મૂળમાંથી નાશ કરીને, મૂળસહિત હણીને.
सम्	સાથે સાથે, એકઠા, એક સમાન, સારૂ, સારી રીતે, પ્રકર્ષમાં તથા સમુચ્ચયમાં વપરાય છે.
सम्प्रति	હમણાં, હાલ
सम्यक्	સારું, ઠીક, યોગ્ય રીતે, જુદાપણું, સાથે
सरभसम्	ઉતાવળથી, જલ્દીથી.
सर्वतस्	સર્વ તરફથી, ચોતરફથી, બધેથી, બધે ઠેકાણે, ચોતરફ.
सर्वत्र	સઘળે, બધે સર્વ દેશમાં, સર્વકાળે, સર્વ દિશામાં, બધે ઠેકાણે.
सर्वदा	હંમેશા, સર્વકાળમાં.
ससीमम्	સમીપ, નજીક, પાસે.
सह	સાથે, વિદ્યમાનતા, સમૃધ્ધિ, સંબન્ધ સામર્થ્ય, સહિતપણું, સમગ્રપણુ, સમાનતા, એકીસાથેપણું, સહોક્તિ અલંકાર અર્થમાં
सहसा	એકાએક, અકસ્માત, એકદમ, હઠથી.
सहस्रकृत्वस्	હજારવાર, ઘણીવાર.
सहस्रशस्	હજારો, અનેક.
साकम्	સાથે, જોડે, સાથેપણું.

साक्षात्	રૂબરૂ, પ્રત્યક્ષ, તુલ્ય, ખુલ્લી રીતે
साक्षात्कृत्य	પ્રત્યક્ષ કરીને, પ્રગટ કરીને, ખુલ્લુ કરીને, નજરોનજર કરીને.
साक्षाद्भूय	પ્રત્યક્ષ થઈને, પ્રકટ થઈને, ખુલ્લું થઈને.
साचि	વાંકું તીરછું, ટેઢું, ત્રાંસુ, આડું.
साटोपम्	ગર્વથી, આડંબરથી, રોફથી.
सानन्दम्	આનંદથી, આનંદપૂર્વક
सामि	અડધું, નિન્દામાં વપરાતો અવ્યય
साम्प्रतम्	હમણાં, હાલ, વ્યાજબી, યોગ્ય
सायम्	સાયંકાળ, સાંજનો સમય.
सारतस्	સારામાંથી, સારથી-થકી.
सार्द्धम्	સાથે, સહિત.
सावकाशम्	અવકાશ લઈને, પોતાની સગવડ મુજબ.
सावधानम्	ધ્યાનપૂર્વક, એકાગ્રતા, મનના આગ્રહપૂર્વક.
साविष्कार	પ્રગટતા પૂર્વક, ખુલ્લી રીતે
साष्टाङ्गम्	શરીરના આઠે અંગોથી ભૂમિને સ્પર્શીને, લાંબા દંડની જેમ સૂઈને.
सु	પૂજા, અતિશય, કષ્ટ, અનુમતિ, સારું એવા અર્થમાં, સમૃધ્ધિ, અનાયાસ, મુશ્કેલી એવા અર્થમાં તથા સહેલાઈ એવા અર્થમાં વપરાય છે.
सुखम्	સુખેથી, સહેલાઈથી, અનાયાસે, ખુશીથી
सुखार्थम्	સુખ માટે, સુખ વાસ્તે, સુખસારુ.
सुचिर	અત્યન્ત લાંબો કાળ, બહુ કાળ.
सुतराम्	અત્યન્ત સારું, અતિશય ઠીક, ઘણું જ સારું
सुदि	શુક્લ પક્ષ, અજવાળિયું.

सुनिभृतम्	અત્યન્ત ગુપ્ત, અત્યન્ત એકાન્ત, ઘણું જ છાનું, અતિશય પૂર્ણ, ખીચોખીચ ભરવાપૂર્વક.
सुष्ठु	સારું, સારી રીતે, પ્રશંસામાં, અતિશય એવા અર્થમાં તથા સત્યમાં વપરાય છે
सूपत्	સારી રીતે.
स्थाने	યોગ્યતા, લાયકી, સત્ય, સાદૃશ્ય, યોગ્ય કરવું
स्फुत्	ભડભડ-ફડ ફડ એવો અસ્પષ્ટ અવાજ.
स्म	વર્તમાનકાળની ક્રિયાઓની સાથે ભૂતકાળનો અર્થ બતાવે તે, અગર પાદપૂરણ અર્થમાં વપરાય છે.
स्राक्	જલદી, તુરત.
स्वतस्	પોતાથી, પોતાની મેળે, પોતાની જાતે
स्वधा	પિતૃદેવને ઉદ્દેશીને હવિષનો ત્યાગ કરતી વેળા વપરાતો શબ્દ
स्वभावतस्	સ્વભાવથી, સ્વભાવ થકી.
स्वयम्	પોતે, પોતાની મેળે
स्वस्ति	કલ્યાણ, આશીર્વાદ, સ્વીકાર, સૂચન.
स्वाहा	આ શબ્દ દેવોને ઉદ્દેશી હવિષનો ત્યાગ કરતી વેળા ઉચ્ચારાય છે.
स्विद्	પ્રશ્નમાં, વિતર્કમાં, તથા પાદપૂરણમાં વપરાય છે.
ह	પાદપૂરણમાં, સંબોધનમાં, પ્રેરણામાં, નિન્દામાં, તિરસ્કારમાં, નિગ્રહ-શિક્ષામાં, પ્રસિદ્ધિમાં, કોપ સાથે વારણમાં તેમજ યથાર્થ અર્થમાં વપરાય છે.
हंहो	સંબોધનમાં, ગર્વમાં દંભમાં, પ્રશ્નમાં વપરાય છે.
हञ्जा/ हञ्जे/ हण्डे	નાટકમાં દાસીને બોલાવવામાં વપરાય છે.
हन्/ हम्	ક્રોધથી કહેવામાં, વિનવવામાં વપરાય છે.

हन्त	હર્ષમાં, અનુકંપામાં, દયાજનક, સ્થિતિમાં, ખેદમાં, વાદમાં, સંભ્રમમાં, ગભરાટમાં, ઉતાવળમાં છેડો કલ્પવામાં વપરાય છે.
हरिले	નાટકમાં સ્ત્રીને બોલાવવામાં વપરાતું સંબોધન.
हला	સખી, બહેનપણી, પૃથ્વી, પાણી.
हवा	પ્રસિદ્ધ એવા અર્થમાં વપરાય છે.
हस्ते	હાથમાં, સ્વીકાર એવા અર્થમાં વપરાય છે.
हस्तेकृत्य/ हस्तेकृत्वा	હાથમાં કરીને, સ્વીકારીને, પરણીને, પાણી ગ્રહણ કરીને.
हहल	હાલાહલ-ઝેર, એક જાતનું સ્થાવર ઝેર.
हा	ખેદમાં, શોકમાં, પીડામાં, નિંદામાં વપરાય છે.
हाहा	વિસ્મયનો શબ્દ, શોકનો શબ્દ.
हि	હેતુ, કારણ, અવધારણ, નિશ્ચય, વિશેષ, પ્રશ્ન, સંભ્રમ, ગભરાટ, હેતુ દર્શાવવો, દૃષ્ટાંતમાં, પાદપૂર્તિમાં, શોક દર્શાવવામાં વપરાય છે.
हिरुक्	વિના, સિવાય, વર્જવું, ત્યાગ, મધ્યે, વચ્ચે, સામીપ્ય, સમીપપણું, અધમ, નીચ, હલકું.
हिहि	હર્ષમાં, વિસ્મયમાં તથા શોકમાં વપરાય છે.
ही	વિસ્મયમાં, દુઃખમાં, ખેદમાં, શોકમાં, હેતુમાં, ઉદાસીનતામાં, ખિન્નતા, તર્ક અર્થમાં વપરાય છે.
हीही	હર્ષમાં, વિસ્મયમાં શોકમાં વપરાય છે.
हुम्	સ્મરણમાં પ્રશ્નમાં, અનુજ્ઞામાં, નિવારણમાં, અપમાનમાં વપરાય છે.
हूम्	પ્રશ્નમાં, વિતર્કમાં, સંમતિમાં, ક્રોધમાં, ભયમાં, નિંદામાં, અપમાનમાં મોહ પમાડવો, જીતી

	લેવું, વશમાં કરવું
हे	સંબોધનમાં, બોલવામાં તથા અસૂયામાં વપરાય છે.
हेहै	સંબોધનમાં કે બોલાવવામાં વપરાય છે.
है	સંબોધનમાં-બોલાવવામાં વપરાય છે.
हो	સંબોધનમાં બોલાવવામાં વપરાય છે.
हौ	સંબોધનમાં, બોલાવવામાં વપરાય છે.
ह्यस्	ગઈ કાલે.

નોંધ

લાભાર્થી

તપોવન સંસ્કારપીઠ

જ્ઞાનખાતાની

ઊપજમાંથી